

Handbuch

I

5

N° 3^d

Zur Bibliothek des Königl. Hofkriegsraths
Militärwissenschaftl.

32

DE
RAPTV CHRISTI
IN COELVM
QVEM
SOCINIANI FINGVNT
CONTRA
SAMVELEM CRELLIVM

PRAESIDE

IO. LAVRENTIO MOSHEMIO,
SERENISS. DVCIS BRVNSVIC. A CONSILIIIS
RERV SANCTIORVM
ABBATE COENOBIORVM VALLIS S. MARIAE ET
LAPIDIS S. MICHAELIS,
SCHOLARVM PER DVCAT. BRVNSV. EPHORO GENERALI,
THEOL. D. ET PROF. PVBL. ORD.

AD D. *MAM A. R. S. clō Is cc XXIX.*

PVBLICE DISPVTABIT

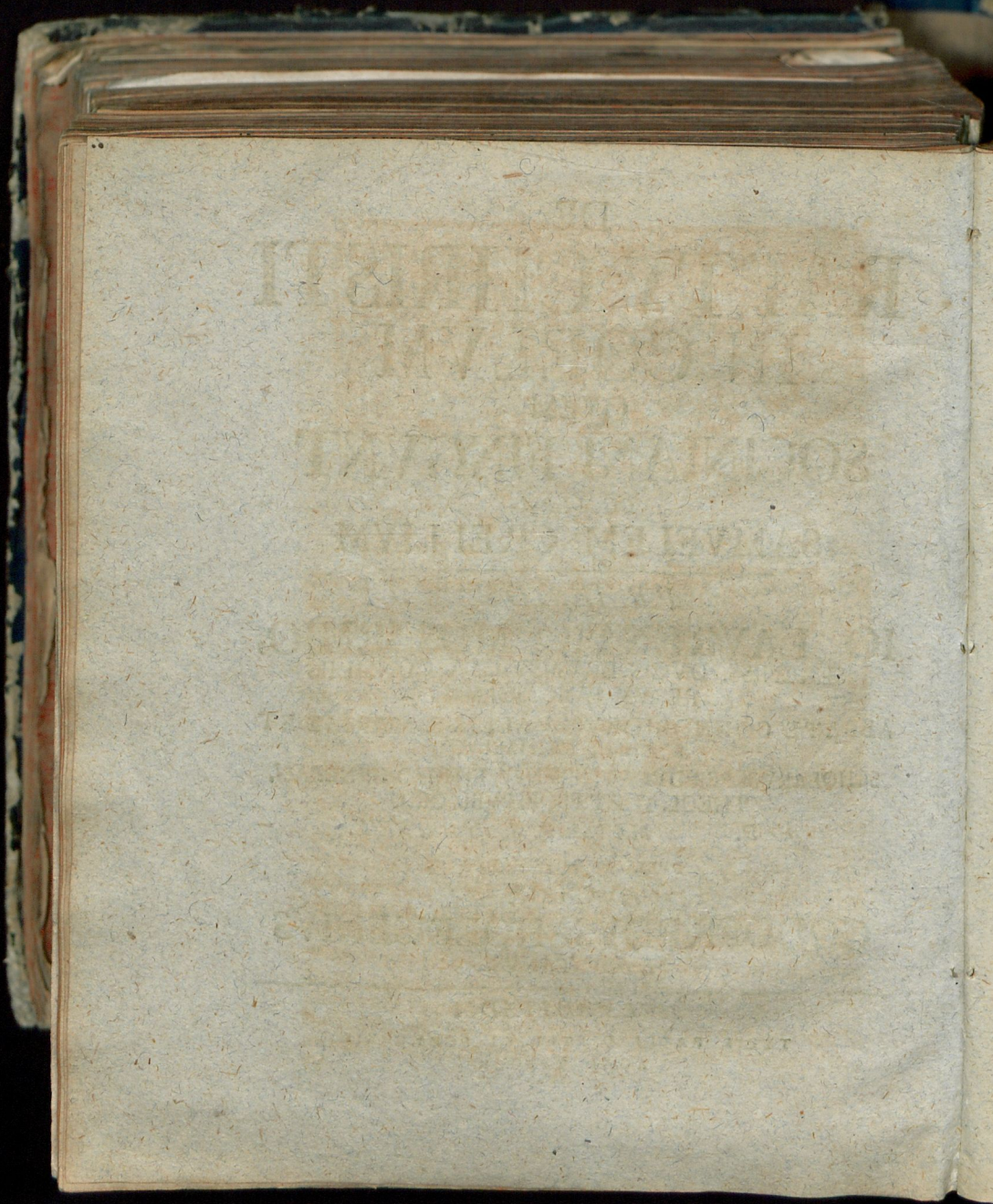
AVCTOR

GODOFREDVS HOLEISENIVS
AVGVSTANVS.

HELMAESTADII

TYPIS PAVLI DIETERICI SCHNORRII
ACAD. TYPOGR.

§. I.

Entem humanam ita esse corruptam
atque depravatam, ut in rebus ad
salutem consequendam necessariis
nihil plane videat, semperque a ve-
ri, rectique regula aberret, tot ve-
terum recentiorumque Philoso-
phorum exempla, qui ingenii sui
viribus nimis confisi, turpiter lapsi
sunt, abunde declarant. Quare per-
spicuum est, res, quae ad religio-
nem & salutem pertinent, longe ex alia norma, quam sibi
relicta ratione, diiudicari debere, nec ullum aptius, accura-
tius, certiusque sacris literis, quas unicam esse Deus regu-
lam voluit, ad quam homines fidei vitaeque rationes com-
ponerent, esse remedium, ad ignorantiam nostram depel-
lendam sanandosque animi morbos, quos in orbem nobis-
cum afferimus. At quum omnes sacram testentur scriptu-
ram, nec quisquam tam absurde & inepte doceat, quin ex
divino codice opinionum suarum firmamenta petere velit,
id inprimis in examinandis sacris dogmatibus observandum
erit, quam ratione & lege ex sacris probentur tabulis.

A

Vt

Vt nunc reliqua omittamus, quae illi solent inculcare, qui sacrae interpretationis praecepta dederunt, hoc nobis imprimis videretur circumpiciendum esse, utrum qui sua ex litteris sacris probant dogmata, facilitati & simplicitati studeant, & naturae, ut ita dicam, verborum obediant & obtemperent in explicationibus suis; an vero anfractibus incedant, laqueisque & machinis ad id eruendum ex sacris oraculis utantur, quod inde volunt erui. Nam si dicta torqueantur, distrahantur, ac longe quaevis interpretationibus a naturali simplicitate abducantur, quam prae se ferunt, dogmatibus inde ductis fidem haberi nullo modo posse, arbitramur. Contra si nativam simplicitatem interpres sequatur, verba illo sensu sumat, quo sumi alias solent, nil ingenio ludenti tribuat, nullam commentis & argutiis locum esse patiarur, nec circuitus quaerat, optime sentiendum erit de ipsis sententiis. Ipsi inter homines, qui prudentia valent, omnem perspicuitati in scribendo, ut ab omnibus intelligi queant, navant operam, nec quisquam sapiens par esse iudicat, in exponendis virorum, quos constat candore, ingenio, & sapientia fuisse praeditos, verbis se se gerere, ac si illi gryphos ac aenigmata loquuti essent. Quanto magis Deo decernenti, loquenti & scribenti hic honos est habendus, ut credamus, eum essata sua minime in tot captiones & tenebras inducere voluisse, ut aeternam interpretationibus crucem figeret, & mille magistris fatigaret. Et quid ideo indignius est hominibus, qui divinitus esse datum nobis sacrum codicem sententur, quam ab eo, quod simplex & apertum est, desciscere, & in verbis divinorum scriptorum id tentare, quod nemo tentat prudens in Aristotelis aut Platonis explicandis sententiis?

§. II.

Hanc si quis normam & regulam adhibet in explorandis dogmatibus, quae nos tuemur, qui Lutheran-
Evan-

Evangelici vocamur, & controversiis diiudicandis, quae cum adversariis nobis intercedunt, is vero facile sentiet, quanto nostra doctrina praestet reliquarum, quae a nobis seiunctae sunt, sectarum dogmatibus. Nobis nihil simplicitate est antiquius, nec id a nobis impetramus, ut vim oraculis divinis inferamus. Quicquid recipimus ut sacrosanctum, id disertis sacri codicis dictis munimus, quae, nisi quis eminentis artibus obsequi, & a naturali vocabulorum potestate discedere velit, aliter explicari nequeunt. In hoc gloriam & decus ecclesiae nostrae collocamus. Secus illi fere omnes, qui a nobis dissentiunt, quos exploratum est, ut vim veritatis effugiant, tam coactis & violentis interpretationibus studere saepe numero, ut naso careat necesse sit, qui illis fidem habere velit. Missis nunc reliquis certaminibus, illas tantum controversias intueri iubemus, quae inter nos & illos fervent, qui nomen a FAVSTO SOCINO habent. In his nos simplicitatem unice consecramur, verba, ut usus hominum postulat, accipimus, nec aliter, quam sana ratio iubet, interpretamur. Sociniani omnia contra: qui quidem universas ingenii vires intendunt, ut vim dictorum sacrorum, multis variisque ambagibus, verborum contorsionibus, novis interpunctionibus, emendationibus denique enervent, & a naturali sensu deflectant. Ita qui rationem semper nobis obrudunt, id faciunt ipsi, quod ratio fieri posse negat.

§. III.

Varias vero vias genus hoc ingressum est, ut ad suos sensus invicissimum traheret divinum codicem, dictisque luculentissimis virtutem, quam habent, adimeret, ut multiplex eorum esse solet versutia, qui veritati moram gerere recusant. Primum apertis & perspicuis dictis, expositionibus prorsus novis, & a scriptoris proposito remotis, iniuriam asserunt. Exemplo sit inter alios FAVSTVS SO-

CINVS a) ipse, qui praeter alia non pauca specimina luxuriantis sui ingenii, quae edidit, dictum evidentissimum, quod *Iob. X, 30.* extat, vehementer detorquet, maleque interpretatur, quum vocem, *ev, unum*, minime unitatem Christi cum Deo Patre *essentialem*, sed tantum *moralem* indicare censet: quasi Christus hoc tantum significaret, se & Patrem concordi esse animo & sententia. Sed quilibet orationis contextum & reliqua, quae circumstant eam, ponderans, sine negotio perspiciet, **FAVSTVM** verba Servatoris nostri pessime exponere. Idem **SOCINVS** confessionem illam Thomae, quam *Iob. XX, 28.* legimus, misere torquet, ut sibi satisfaciat. Cuius expositionis vanitatem iam praeter multos alios **SAL. GLASSIVS b)** ostendit. Hac si via nihil videant profici posse, ad aliam confugiunt, & novis dictionum sacrorum distinctionibus, erroribus suis consulunt. Notum est, ut celeberrimum dictum *Rom. IX, 5. c)* hac ratione perverterint: in quo verba ultima, *qui est super omnia Deus benedictus in saecula*, ad Christum referri debere impudenter negant; quod ut persuadeant, ante verba, *qui est super omnia*, punctum, quod illa a superioribus seiungat, & tantum ad Deum Patrem referat, collocant, ut hic sensus sit: *Ille qui est super omnia Deus, sit benedictus in saecula.* Sed quam id fiat absurde ac perverte, praeter alios egregie docuit **GODOFR. OLEARIVS d)**

§. IV.

Hinc etiam seclusi, tantum audent homines temerarii, ut plane deleant, & e sacris litteris eiciant, quae suis obstare

-
- a) In libello, qui inscribitur: *Responso ad libellum IACOBI WÜLTERI IESUITAE polonice editum de divinitate Filii Dei & Spiritus sancti* edit. Typis Sternacianis 1624. pag. 222. seqq.
 b) In Phil. Sac. lib. III. Tract. II. Cap. III. pag. m. 700.
 c) Vid. SOCINI Responso ad libellum IACOBI WÜLTERI p. 262. seqq.
 d) In Dissert. de adoratione Dei Patris per Filium §. XX. p. 69.

stare vident opinionibus, quaedam hinc & inde in sacros libros temere intrusa esse clamantes. Huc, ut alia praetermittam, dictum illud *1. Ioh. V, 7.* pertinet: *Tres sunt qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.* e) Quod quam alio modo non possent conficere & veteres & recentiores Sociniani, eorundem amici, IOHANNIS esse inficiati sunt. Legi poterunt, quae hac de re fute & accurate observata sunt a S. Rev. IOH. FRANCISCO BVDDEO, Fautore & Praeceptore meo honorando. f) Nondum finis novarum artium. In his, quas enumeravimus, si nihil inveniant praesidii Sociniani, ad Criticorum confugiant subsellia, cultros inde & scalpella petentes, ut emendent, radant, mutant continuo, quae sibi minus esse utilia vident. Huius artificii non ita pridem specimen edidit insigne SAMVEL CRELLIVS, Socinianorum hodie facile princeps, de quo paullo post plura dicemus. Qui quum a suis non expugnari posse umquam videret IOHANNIS verba *Cap. I. 1. Kai Θεός ην ο λόγος*, desperatis gregis sui rebus promptissime succurrit, emendando vocem Θεός & in Θεσ mutando. Longum extat & copiosum eius volumen, quo hanc emendationem, nullo codice fulvus, nullo testimonio alicuius momenti nitens, sed coniecturis nuce & suspicionibus fretus, tam confidenter tamen tuetur, ac si Pythiae funderet oracula, aut ex tripode versus recitaret. Quo non ruit hominum, eruditorum quidem, at opinionibus suis excoecatorum, temeritas? quid tandem non effrenis humani generis licentia audebit? Hac si via pergere fas erit, Turci MAHVMEDEM facile in sacris litteris reperient, quos dudum contendere novimus, in nostris Codicibus *Ioh. XVI, 7.* pro

A 3

παρά-

- e) Vid. SOCINVS p. 290. in lib. cit. & IOH. CRELLIVS in lib. de *uno Deo Patre*, Racoviae 1631. pag. 374.
 f) In *instit. Theol. Dogmat.* lib. II. cap. I. §. 46. p. m. 260. b. seqq.

παρακλητός legi debere περιλυτός. g) Hi illi sunt, qui toties rationem laudant, & nihil religione rationali beatius esse clamant. Verum haec alias: nunc ad propositum.

§. V.

Aliam nos deest adhuc commemorare Socinianorum artem, sacrum codicem sibi conciliandi. Fabulas & commenta fingunt, ut aliter interpretari queant oracula sacra, atque exponi debent. Physicos nimirum imitantur inferioris generis, qui, ut ea, quae naturae rerum accidunt, quodammodo explicent, hypotheses, ut vocant, adiscunt, ut, quod respondeant curiosis, habeant & rationem rerum naturalium reddant. Sunt effata non pauca Christi & sacrorum scriptorum dicta tam aperte Socinianis inimica, ut nihil in ea reliquae eorum possint insidiae. Servator noster Iob. III. 13. descendisse se de coelo, & esse in coelo significat, filium hominis ascensurum esse eo, quo erat antea dicit Iob. VI. 62. exivisse se de Patre, & in mundum venisse Iob. XVI. 28. ait. Panem se esse coelestem qui de coelo descenderit Iob. VI. 33. 38. 51. indicat. IOHANNES, vitae aeternae fontem IESVM CHRISTVM seu vitam aeternam fuisse apud Patrem diu antequam patesceret, docet 1. Iob. I. 2. Haec omnia quid docent aliud, quam id prorsus falsum esse, quod Sociniani tradunt, IESVM non fuisse ante MARIAM, contra verissimum esse, quod nos dicimus, cum Patre fuisse eum ab aeterno antequam nasceretur? Sed invenerunt tamen, quo sunt ingenio, familiae huius focii, ut sese expedirent. Hypothesin quandam adficerunt, quo haec dicta explicare possent. IESVM nempe aiunt raptum esse in coelum in principio Evangelii, postquam ex Maria natus esset & ante suam mortem: postea vero de coelo descendisse: id est, rem, de qua nusquam scriptum extat, con-

g) Vid. Ed. ΡΟCΟCΚΗ Speciem Histor. Arab. pag. 185.

congingunt, ne obmutescant, & victas veritati manus dare cogantur.

§. VI.

Princeps mirabile hoc commentum in medium protulit FAVST. SOCINVS, qui in Catechismo h) suo peculiare caput hæc de re dedit. En ipsa hominis verba: *Nihil verisimilius, & verbis ipsius Christi & hic & alibi magis consentaneum est, quam ipsum Christum, postquam natus est homo. & antequam munus sibi a Deo Patre suo demandatum obire inciperet, in coelo, divino consilio atque opera fuisse, & aliquandiu ibi commoratum esse, ut illa ab ipso Deo audiret, & præsens apud ipsum, ut ipsa scriptura loquitur, videret, quæ mundo mox annunciarurus & patefacturus ipsius Dei nomine erat. Verba quidem ipsius Christi hoc ipso in loco non minus, quam in superiori, de filio hominis, id est, de homine expresse sunt dicta. Et si quis vel id animadvertat, quod factum est cum Mose, antequam divina lex tota ipsius ministerio promulgaretur, & manufacta opera omnia, quæ ad ipsum divinum cultum pertinerent, cuius materiae cuiusve formae esse deberent, ipsi Mose a Deo præscriberetur: statim fatebitur (præsertim cum certum alioqui sit, Mosen Christi typum fuisse) nihil convenientius excogitari posse, quam ut Christus ante illud tempus, quod diximus, in coelum ad Deum, idque forassem non semel, ascenderit, ibique aliquandiu cum eo fuerit. Moses enim, ante primam legis promulgationem, ad Deum in montem Sinai ter, si quis diligenter animadvertat, ascendisse legitur Exod. 19. Et cum ipsius legis decem illa verba, in duabus tabulis lapideis digito Dei inscripta, ad populum efferenda essent, & simul ea, quæ diximus, ad cultum Dei spectantia, constituenda, & alia populo præcipienda, in eundem montem idem Moses similiter ad Deum ascendit. Exod. 24. 18. 31. 18. 32. 15. 16.*

h) In christ. religionis institutione, edit. Irenopoli 1656. pag. 675. Tom. I. Biblioth. Fratrum Polonorum.

15. 16. & 19. 34. 4. & 26; ibique cum eo per quadraginta dies, & quadraginta noctes fuit, idque bis; videlicet, & cum primum illae duae tabulae ei sunt datae, & cum iterum, projectis ab eo & fractis prae ira, ob populi idololatriam, illis prioribus alteras duas similes habuit, quas ad populum afferret, & in arca Dei postmodum reponeret 25. 16. Nam ut Mosis Christum, sic montis Sinai coelum antitypum esse, apertissimum est. Quin etiam ipse mons propter Dei, quae tunc ibi fuit, praesentiam, coelum eo tempore fuisse dici potest; certe Moses, Dei vocem, quae de illo monte extitit, & audita a populo fuit, e coelo auditam fuisse ait Deut. IV. 36. Ipse vero SOCINVS i) hanc opinionem novam & maioribus fortassis inauditam, vocat. Magistri vestigia omnes fere pressere, qui aliquo in hac familia fuere numero; his tamen modestius, illis audacius & confidentius hanc rem adferentibus. Iuvat e praecipuis quosdam addere; IOHANN. CRELLIVS k) Ita quidem omnino necesse est, inquit, statuere, si Christum mitti in mundum non potuisse, vel saltem non aliter missum esse statuas, quam ut e coelis in terras proprie loquendo descenderet. Siquidem ex dictis nostris satis constat, missionem hanc Christo, non nisi secundum humanam naturam competere, quae sane non in coelis, sed in terris fuit genita, ac porro si in coelis fuit, uti & nos agnoscimus, eo illam ascendisse oportet. Et id quidem ipse Christus indicat, dum apud hunc eundem scriptorem ait Cap. III. 13. nemo ascendit (praeteriti hoc verbum est: est enim in graeco ἀναβέβηκεν; & res ipsa praeteritum exigit) in coelum, nisi qui descendit de coelo filius hominis, qui est (vel potius erat) in coelo. Nec aliter IONAS SCHLICHTIN-
31VS: l) Nemo ascendit, ait, ἀναβέβηκεν in praeterito. Lo-
quitur

i) loc. cit. pag. 676.

k) In libro de Vno Deo Patre Cap. XXXI. edit. Racoviae 1637.

l) In commentariis posth. in Ich. III. 13. Tom. V. Bibl. Fratrum Polonor. p. 27. 28.

tur enim non de ascensu suo futuro, sed de ascensu praeterito, ut scilicet in coelo coelestia edoctus, ea deinde e coelo remeans loqueretur & doceret in terris. Hoc docet hic de se Christus, quod Iohannes de ipso docuit Cap. I. 18. Atqui, inquit, ascendit Enoch & Elias, qui tamen non descenderunt: intellige ergo; Nemo hominum, qui in terris versatur, nam nec Moses, qui versabatur olim in terris, e coelo descenderat, proinde nec conscenderat. Ex descensu enim hominis e coelo, probat ejusdem ascensum in coelum. Homo enim in terris natus, e coelis descendere nequit, nisi prius eo ascendat, qui erat in coelo, quippe quia eo, ut dixit, ascenderat. Idem de eodem filio hominis, id est, de se, dicit Cap. VI. 62. vel qui est in coelo, utrumque enim significat participium *qui erat* & *qui est* per temporis consuetudinem, praesertim hac in re, enallagen, pro, qui brevi in coelum iterum ascensurus & ibi habiturus est, quasi dicat: ut inde cognoscatis, vera fuisse, quae vobis de suo in Coelum ascensu & descensu dixerat. Eodem enim argumento, eadem in re, loco dicto Cap. VI. 62. utitur. Ita ex descensu de coelo probat hoc loco se ascendisse in coelum, & rursus se descendisse e coelo, probat ex futuro suo in coelum ascensu & in coelo habitatione. Et paulo post, verba, inquit, Christi clarissima sunt, Filium hominis (ante suam nimirum praedicationem) ascendisse in coelum, & e coelo descendisse, & res ipsa loquitur, nullum hominem posse prius e coelo descendere, quam in coelum ascenderit. &c. Prae ceteris CHRISTOPH. OSTORODVS, nobile familiae huius membrum, dilucide hac in

B

re

m) In der unterrichtung von den vornehmsten hauptpunkten der christlichen religion Rackau 1612. 8. Nun hat ie gewislich des menschen sohn nicht können zuvor im himmel sein, und von dannen kommen, ebe er gehobren ward, er wäre dann dasi wir mit den Mennoniten wieder alle wahrheit sagen wolten, dasi der mensch Christus vom himmel in der jung frauen Marien leib kom-

re verfatür m) Certum hoc esse dicit, filium hominis, antea in coelo non fuisse coeloque descendisse, priusquam sit natus. Palam hinc esse, Christum in Coelo fuisse, eo-que venisse, quum iam natus esset, missionem enim Salvatoris a Patre non ante, sed post nativitatem suam factam esse: idque ex ipsius verbis Ioh. XVIII. 37. Ego ad hoc na-
tus

kommen wäre. Wird derohalben offenbahr, daß Christus im himmel gewesen, und von dannen kommen, nachdem er schon ein mensch geboren war, und ist wunder, warum wir Christo dem herren selber nicht glauben, der solches gesagt hat. Oder ist Gott etwas unmöglich? und wollen wir lieber von den bel-
len Worten Christi abweichen, zu der erdichteten communica-
tion idiomatum? der persöhnlichen vereinigung? daß sey ferne von uns. Dann was hat können klarlicher gesagt werden zu be-
weisen, daß die sendung Christi nicht vor sondern nach seiner geburt geschehen sey, dann eben das welches auch anderwo in heil. schrift gelesen wird? Dann erstlich Christus selber zu Pi-
lato sagt: Ich bin dazu geboren und bin dazu in die welt kom-
men, daß ich von der wahrheit zeugete Ioh. 18, 37. Sollen wir
bie ohne alle uhrsach zugleich mit der ordnung selber den stan-
der wort verkehren, daß ist obwohl der herr zum ersten seiner
geburt gedacht, und hernach seiner sendung, dennoch sagen,
er sey erst gesand, und darnach geboren? darnach sage der
Apostel Gal. 4. 4. Gott hat seinen sohn gesandt, der aus einem
weib geboren oder gemacht war. So Gottes sohn schon ausm
weib geboren oder gemacht war, da ihn Gott sandte, wie sol-
ches der Apostel wort ausdrücklich bezeugen, so ist das gewis-
lich geschehen, da er schon ein mensch war, und also nach und
nicht vor seiner geburt. Was aber das betrifft, daß Christus
zugleich im himmel und auf der erden gewesen sey, kan nicht
bewiesen werden, sintemahl die worte Ioh. 3. 13. Des menschen
sohn der im himmel ist, anders können verdtolmeschet werden,
nemlich also: Des menschen sohn der im himmel war: wie sol-
ches auch Erasmus Roterodamus, und Theodorus Beza annoti-
ret haben. Derhalben bekennen wir gerne, daß Christus Gottes
sohn im himmel gewesen, und von dannen kommen: aber (wie
gesagt) nicht ehe er von der jungfrauen geboren ward, sondern
nachdem er schon geboren war.

tus sum, & ad hoc in mundum veni, ut de veritate teste, & ex Gal. IV, 4. postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ea muliere &c. constare. Si igitur, pergit, filius Dei iam ex muliere natus sive factus fuit, cum eum Deus mitteret, accidit id, cum iam homo esset, & ita post, non vero ante nativitatem eius. Subiicimus ipsa hominis verba. Ceteros fere omnes temeritate vincit VAL. SMALCIVS, qui ipsam etiam ficti raptus huius tempus non veretur designare, CHRISTVMque eo tempore, quo ieiunus in locis desertis degebat, in coelum ascendisse, sine ullo circuitu adseuerat. n) Quod vero, ait, ad tempus attinet, plane verisimile (quod nonnulli inter alios Theologos etiam observarunt) illud tunc temporis factum esse, cum Dn. Iesus iam baptizatus & Spiritu Sancto donatus quidem esset, manus vero suam nondum obire coepisset, cum scilicet quadraginta dies, & totidem noctes, ieiunus in deserto consumpsit. Quemadmodum enim Moses tot dies & noctes absque cibo etiam a Deo conservatus fuerat, antequam legem per eum daret: sic credibile est D. Iesum, illo cibo coelesti, qui est commercium & conspectus Dei, ita fuisse recreatum, ut nullo naturali alimento, per totum illud tempus opus habuerit. Tunc enim credibile est, eum Patrem suum vidisse & ab eo doctum fuisse, quod de se utrumque Dominus praedicat. Quae si cui minus probantur, is hoc saltem confidat, nihil a nobis affirmari in hac re, quod cum analogia fidei Christianae pugnet: nobis autem id plane se ita habere persuasissimum est, & hoc mysterium nobis a Deo per sacras literas revelatum esse plurimum gaudemus.

§. VII.

Simul atque de novo hoc invento certiores facti sunt Theologi, qui cum Socinianis suum esse ducebant veritatis causa congregati, nulli pepercerunt diligentiae, ut levitatem

B 2

tem

n) De Divinitate Iesu Christi, Racoviae 1608. 4to. c. IV. fol. 12.

tem & futilitatem eius demonstrarent. Vt de antiquioribus nihil dicamus, qui recentiori memoria cum hoc genere confixerunt, ne quid nunc illis dicamus, qui commentariis *Evangelium Ioannis* illustrarunt, omnes in hac opinione confutanda elaborarunt, idque ita fecerunt solide & accurate, ut nihil ad plenam confutationem sibi reliqui fecerint. Instar omnium ex nostris videri possunt. Theologis B. IO. AD. SCHERZERVS o) B. ABR. CALOVIVS, p) B. IO. GVIL. BAIERVS, q) B. PHIL. IAC. SPENERVS. r) Ex Reformatis ingeniose contra hanc opinionem disputavit IAC. ABBADIE s) & nuperrime FRID. AD. LAMPIVS. t) Et horum quidem disputationibus sperare iam poteramus effectum esse, ut recentiores SOCIINI aeternae meliorem magistris suis sententiam induerent, & portento huic nuncium mitterent. Sed longe secus res cecidit. Vident, qui SOCIINO assentiuntur, carere se non posse hac opinione, si salvi esse velint. Itaque non ita pridem ex ordine eorum L. M. ARTEMONIUS exitit, qui novo conatu & novo more obsoletam fere iam fabulam exornaret, Quumque ipse SOCIIVS non diffiteatur *inauditam & novam hanc esse sententiam*, is tantum sibi sumpsit, ut non modo sacris litteris eam esse nixam, u) sed etiam antiquissimis iam christianis & haereticis creditam x) adleveraret. Ita nihil tam obsoletum, & a ratione remotum, quod homines non in lucem revocent, & novo ornatu instruant, si suas eo non carere posse rationes animadvertant. Hinc nos operæ duxi-

-
- o) Collegio Anti-Sociniano p. 445. & seq.
  - p) Opp. Anti-Socinianor. Tom. II. p. 96. seq.
  - q) De Raptu Christi in Coelum Jen. 1688. 4to.
  - r) *Im zeugnisse von der ewigen gottheit Christi* p. 371. 383. seq.
  - s) De la divinite de Iesus Christ. Sect. III. c. V. p. 188.
  - t) Comm. in Iohannem Tom. I. p. 597.
  - u) Initio Evangelii Ioannis restituo 1. I. c. XX. p. 92.
  - x) Pecul. Diff. Tom. II. addita p. 568. f.

duximus pretium, quum magnam hic ARTEMONIVS eruditionem ostendet, insignemque causae suae fiduciam profiteatur, in hanc totam rationem inquirere, & quidnam momenti viri docti rationes habeant, ponderare.

§. IIX.

Notum iam est sub hoc ARTEMONII nomine virum alioquin eruditissimum, SAMVELEM CRELLIVM latere, y) qui hoc nomen ideo adoptavit, ut significaret, sese veterem Artemonitarum haeresin renovare velle; *Libber*, inquit, *iste meus, in quo laudo Artemonitas, prodit me non cognomine solum, sed re ipsa esse Artemonium, non enim id vocabuli ab arte derivare debes.* Nepos est hic CRELLIVS celeberrimi inter Socinianos viri, IO. CRELLII, & a teneris litteris tam sacris, quam profanis, imprimis antiquitatibus sacris, & historiae ecclesiasticae operam dedit. Quare dignus habitus est a coetu, cuius membrum est in Borussia hinc & inde latenti, qui verbi divini ministrum ageret in eo: quo etiam officio ad tempus functus est. Primam iuventutem, ut audio, Berolini transégit. Inde in Bataviam & Angliam profectus est, & in Academia Cantabrigiensi aliquamdiu commoratus. Patrono in Anglia usus est in primis Illusterrimo Comite SCHAFFSBVRIO, qui tantam ingenii gloriam scriptis suis, inter Anglos sibi acquisivit; qui & postea fratrem ipsius PAVLVM in Academiam Cantabrigiensem misit, ut ibi litteris operam daret, & codices quosdam manu exaratos exciperet. z) Quum in Anglia esset & tum temporis GEORGII BVLLI *defensio Fidei Nicenae* prodisset, sub LVCAE MELLIERI V. D. M. nomine libellum contra egregium hunc librum emisit. a) Huic Jo.

B 3

ERN.

y) Vid. *Gelehrte zeitungen* 1719 p. 51.

z) Vid. *Lettres de Mr. Bayle T. III* avec des notes de Mr. Maizeaux p. 1087. add. Indicem in has epist. voce Crellius.

a) Plena eius inscriptio: *Fides primorum Christianorum, ex Barnaba,*

ERN. GRABIVS respondit in annotationibus ad BVL-
LVM. b) At CRELLIVS libro nondum edito GRABIO
se iterum respondisse significat. c) Post tempus aliquod
ex Anglia in Bataviam rediit, & alium libellum, hodie
pariter raro obvium, An. MDCC emisit, nomine *Cogita-
tionum de veteri & novo Adamo* insignitum, d) Dicitur is
apud *Irenacum Aspidium* editus esse: is vero, nisi fallor,
notissimus ille Bibliopola est Amstelodamensis, REINIE-
RIVS LEERS, quo cum familiariter vixit CRELLIVS.
Huic libro Vener. IO. SCHMIDIUS Prof. Lipsiensis pau-
lo post dissertationem opposuit. Ex Batavia iterum An.
MDCC Berolinum se recepit, & ANCILLONIO a biblio-
pola Batavo, REINIERO LEERS, commendatus est: qui
& ipsum humanissime accepit, id quod iterum ex BAYLII
pater litteris. e) Ab eo tempore Berolini maxime & in
vicinis regionibus vixit, curam coetus sui gerens, & mi-
nuta quaedam opuscula edidit, & inter alia annotationes
quasdam de MICH. SERVETO. f) Frequens etiam cum
viris nonnullis eruditis commercium coluit. Extat BAY-
LII quaedam ad eum epistola. g)

§. IX.

Ante aliquot annos MDCCXXV in Angliam denuo,
nescio

-
- naba, Herma, & Clemente Romano, demonstrata; defensionem
Fidei Nicenae D. Georgii Bulli opposita, Auctore LVCA MEL-
LIERO V. D. M. Londini impressa an. 1697. 8vo.
- b) Vid. BVLLI opera a GRABIO edita p. 21. f.
- c) Initio Evangel. Ioh. T. II. p. 613.
- d) Cogitationum novarum, de primo & secundo Adamo, sive de
ratione salutis per illum amissae, per hunc recuperatae compen-
dium, Amstelodami apud Irenacum Aspidium anno Domini
MDCC 8vo.
- e) Lettres de Mr. Bayle T. II. p. 791.
- f) Vid. Biblioth. Brem. T. I. p. 739.
- g) Lettres de Mr. Bayle T. III. p. 1086.

nescio quibus de causis, transit, atque, dum ibi fuit, MDCCXXVII novum opus, quo illustrare voluit *Initium Evangelii Joannis* edidit, h) quod & avide lectum est, & ut sic inter homines, eruditionis nomine multis placuit. i) Quum in paucissimorum manibus liber sit, dabimus hic brevem summam eius, capitumque quorundam argumenta referemus. Totum autem opus in duas partes divisit, quarum priori omnem movit lapidem, ut verba *Initii Evangelii Iohannis*: Et *Deus erat verbum*, male hodie legi, primisque Christianis seculo nimirum I. II. & adhuc III. Et *Dei erat verbum* lectum esse, probet; quare testimonia non pauca ex CELSO, IRENAEO, THEOPHILO ANTI-CHENO, ATHENAGORA, TERTULLIANO, NOVA-TIANO, IUSTINO MARTYRE, aliisque plurimis affert, illisque, quae obiici possent, responderet. Primum vero lectionem hanc: Et *Deus erat verbum*, CLEMENTEM ALEXANDRINUM produxisse putat, Valentinosque poste-riores, THEODOTUM aut Auctorem Doctrinae Orien-
talis

h) Inscribit illud: *Initium Evangelii S. Iohannis Apostoli*, ex anti-
quitate Ecclesiastica restitutum, indidemque nova ratione illu-
stratum. In isto opere ante omnia probatur, Iohannem non
scripsisse, *Et Deus erat*, sed *Dei erat verbum*. Tum etiam
tota 18 prima eius Evangelii commata, & alia multa dicta Scri-
pturae sacrae illustrantur, & non pauca antiquorum ecclesiasti-
corum ac Haereticorum loca ventilantur ac emendantur per L.
M. Artemonium anno Domini MDCCXXVI, in 8. 2. vol.

i) Neue Zeitung von gelehrten sachen 1729. p. 51. Herr Samuel
Crell --- wird sich also mit dem gewinn, so er daselbst (Engel-
land) mit seinem buch gemacht genügen lassen, indem er es
durch subscriptiones zum druck befördert, und etliche 1000.
exemplare ins geld gesetzt, ob es gleich nur heimlich verkaufft
worden. Er kostet 6. schilling, und hat sich schon so rar ge-
macht, das man schwerlich ein exemplar davon bekommen
kan. Ob gleich 1726. auf dem titul steht, so ist es doch erst 1727.
heraus gekommen.

talis in excerptis Clement. Alex., auctores eius corruptio-
 nis fuisse. Id dictis, quibus hi pari ratione vim inculerint,
 atque exemplis quam facile lectio: & *Deus erat verbum*, in
 locum eius: Et *Dei erat verbum*, substitui & propagari potu-
 erit, illustrat. Nec etiam sibi obstare putat, quod nullo in Co-
 dice N. Testamenti lectio: Et *Dei erat verbum* reperiatur,
 quia eximii critici, cautionibus quibusdam adhibitis, Scri-
 pturam S. nonnunquam ex ingenio emendari posse statuunt.
 Id ut probet ad Rom. I. 4. Rom. IX. 5. & Hebr. I. 1. ubi non in
 Prophetis, sed Angelis legi vult, Apoc. XXII. 13. ubi voces
primus & ultimus intrusae essent provocat. Posteriori parte
 ex ipsa S. Scriptura nobis vult persuadere, Christum qui-
 dem divinitate quadam esse praeditum, secundum quam
 adorandus, & Mediator sit, minime vero S. Codicem eum
 Deum expresse vocare. Quibus omnibus id se consequu-
 tum esse sperat, ut credamus, Iohannem non scripserisse, nec
 scribere potuisse: Et *Deus erat verbum*, in primis quod
 hanc lectionem alii iam suspectam habuissent, quorum
 sententiam tamen emendationem suam, eam ob causam
 longe praeferebam esse, vult, quod ea ex Iohanne ipso
 sit instituta. Hisce adiungit quatuor adhuc dissertationes,
 quarum prima agit de loco Mich. V. 2. *Et egressus eius a*
principio, a diebus saeculi: secunda de veteribus Christianis
& haereticis, quos credidisse iam Sec. I. II. III. & VI.
arbitratur, quod Christus in principio Evangelii, post suam
Mariae natiuitatem, & ante suam mortem, in Coelum
fuerit assumptus, atque inde descenderit. Tertia de dicto
Hebr. I. 10. 11. 12. In Principio tu Domine terram fundasti.
 Quarta denique de Commate Ioh. VIII. $\sigma\epsilon\lambda\upsilon$ $\Lambda\theta\epsilon\omega\zeta\mu$ $\gamma\epsilon\upsilon\epsilon$
 $\delta\alpha\iota$ $\epsilon\gamma\omega$ $\epsilon\iota\mu$ qua demonstrare vult, hoc dictum non nisi
SOCINI sensu explicari posse, ad maiorem ut ait, assertio-
 nis suae confirmationem, Christum non fuisse realiter in
 principio veteris creationis apud Deum. Non negamus,
 multa copiose eruditionis vestigia in hoc opere apparere,
 nec moderate & placide virum doctum disputasse inficia-
 mur.

mur. At non possumus, quin magnopere admiremur, impetrare a se potuisse hominem non sane inficetum, ut tam illepidam coniecturam probaret & tueretur, quae nullis rationibus aut codicibus, sed divinationibus ipsa nive frigidioribus unice nititur. Ferremus styli & dictionis duritiam, quae non mediocris est, ferreamus accurati ordinis, & rectae disputandi rationis neglectioem, si modo sententias proposuisset auctor aliquo tale conditas, aut si minus solidas, speciosas tamen & forma placentes. Sed quocumque oculos coniciis, ulcus offendis, nec sub tanta auctoritatum & testimoniorum multitudine, praeter strepitum aliquid plerumque subest. Mittemus nunc illa quae de Iohannis capite primo dixit, itemque reliqua opinionum portenta, ac de iis tantum dicemus, quae ad *raptum Christi in coelum* confirmandum attulit. Haec si nulla esse ostendemus & virtute vacua, coniecturam inde facient de reliquis qui sapiunt. Binis vero capitibus, Deo volente, quae constituta habemus, perfecturi sumus, quum ipse binas argumentorum classes constituerit, quo hunc raptum Christi tueatur, alteram ex sacris literis, alteram ex historia Ecclesiastica ductam; primo dicta sacri codicis considerabimus, quibus uritur, altero reliqua ponderare, quae ex antiquitate sacra & profana profert, decrevimus.

CAPVT I.

QVO EXAMINANTVR, QVAE EX
S. CODICE A SAMVELE CRELLIO
PROFERVNTVR.

§. I.

Primum S. codicis dictum, quo hunc raptum Christi stabilire contendit, ducit ex verbis Servatoris Joh. VI. 61. 62. Τῆτο ὑμῶς σκανδαλίξει; Εάν ἔν θεωρήτε τον υἱόν τῆ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα, ὅπως ἦν τὸ πρότερον; Proprie haec, clamat,

mät, k) verba sensu & litterali sumenda esse; quinque Dominus proprie & localiter ascenderit post mortem suam in coelum, ubi erat prius, etiam verba versu illo 41. 42. & Iohann. III. 13. de descensu eius e coelo proprio & locali accipi debere opinatur. Si, inquit porro, Christus Creator coeli ac immensus Deus esset, in coelum ascendere non potuisset cum coelum in ipso extaret. Maxime Nicodemus & reliqui Iudaei qui credebant, eum a Iosepho genitum fuisse, non aliter ascensionem & descensionem istam intelligere poterant, quam quod post natiuitatem suam ex Maria, in coelum aliquando *ἀναβήσκειν* ascenderit, in coelo fuerit, & tunc inde descenderit. Praestigiae haec sunt, quas sine negotio dissipabimus. Non primus ex hoc loco CRELLIVS pugnauit, sed alii iam dudum gregis Sociniani ante eum idem fecerunt. Quibus cum viri praestantissimi satisfecerint, IOSVA PLACAEVS, Theologus Gallus celeberrimus, l) HENR. MORVS, m) FRID. ADOL. LAMPIVS, n) ea tantum monebimus, quae ab illis aut prorsus omissa, aut parcius observata sunt. Primo igitur evidens est, expositioni, quam CRELLIVS dedit, magnopere obstare haec Christi verba, *ubi erat prius*: quae si id significarent, quod CRELLIVS & reliqui Sociniani volunt, parum propria essent & perspicua. Christus enim si modo raptum quendam seu ascensionem in coelum illis indicare voluisset, multo evidentius id fecisset, si dixisset: *quo prius ascenderat*. Quod vero dicit: *ubi erat prius* & perspicue longam commemorationem & perpetuum domicilium in coelo sibi fuisse docet. Non facile ideo sententiam hanc probabit, nisi qui Seruatorem nostrum credit, hoc loco aut obscuritati studuisse, aut mentem suam verbis inuisi-

k) Initium Evangelii Iohannis illustratum T. I. c. XX. § II. p. 93.

l) In libro *pro diuinitate Christi* Sect. I. Disp. I.

m) In Opp. Theol. p. 67.

n) In Comment. ad Ioh. cap. VI. 6^{av}

inuitatis, & parum propriis exposuisse, quod vero turpe ac
impium cogitatu est.

§. II.

Sed & alia sunt, quae hanc interpretationem falsitatis
convincunt. Christus in antecedentibus v. 49. 1q. descensum
suum de coelo cum descensu Mannae illius comparat, quam
in locis desertis Israelitae comederant, seque haud aliter, at-
que panem hunc ad reficiendos Iudaeos a Deo, ad homi-
nes vita donandos, quam amiserant peccatis suis, missum
esse significat. Ex hoc efficitur, talem esse Christi Servato-
ris in has terras descensum, qualis mannae illius & coele-
stis panis, quo satiati fuerant Iudaeorum Patres. Finge ve-
ro **CHRISTVM** in coelum esse raptum a Deo, & deinceps
iterum ad homines revertisse, & nihil simile inter descen-
sum Christi, & descensum Mannae reperies. Nec enim pa-
nis ille ex terra a Deo in loca coelestia tractus, & deinceps
inde ad Israelitas denuo demissus erat. Nulla igitur, immo
absurda foret, Mannae ad pascendos Israelitas, & Christi ad
sanandos homines, peccatis prope extinctos, descendens
comparatio, si Socinianorum & **CRELLII** nostri valeret
aliquid interpretatio. His adde, ex summa admiratione,
quae Iudaeos invadebat, quum **CHRISTVM** audirent af-
firmantem, sese de coelo ad homines missum esse, constare,
eum de re longe alia, quam de raptu quodam in coelum,
de origine nempe sua divina & coelesti missione loquentum
esse. Toti in stuporem convertuntur Iudaei, cum in schola
eorum Servator dicit, sese de coelo ad homines venisse.
Ipsi **CHRISTI** discipuli fatentur, tam durum esse hunc
sermonem, ut nullo eum modo ferre vel capere queant
v. 16. Quin etiam multi eorum hanc propter **CHRISTI**
doctrinam, disciplinam eius deserunt, quam ante receperant.
v. 66. Tanti stuporis causas & rationes facile perspicis, si
Christi verba sic interpreteris, ut a nobis exponuntur; nul-
las vero, si **CRELLII** probes & Socinianorum sententiam.

Illud enim, quod Christus aeternum sese Dei filium missum ad servandos homines praedicabat, mirabile non est Iudaeis corruptae rationi servientibus, summam commovisse admirationem. At si nihil quam hoc dixisset CHRISTVS, accitum sese aliquando in coelum a Deo, & rursus indemissum esse, nescio cur Iudaeis tam durum, tam incredibile, tam impium hoc fuisset visum, in quo nihil est, quod illis portentosum videri queat, qui Deum innumerabilibus miraculis praesentiam & virtutem suam declarasse, & legatis suis variis modis voluntatem suam significasse, credunt.

§. III.

Novum hifce omnibus fulcrum ex Petri responsione accedit CHRISTO data, quam Ioannes v. 69. commemorat. Postquam multi discipulorum CHRISTI, quos oratio ipsius, quam diximus, offenderat, ab eo sese segregauerant, quaerit Servator ex reliquis duodecim v. 67. Num hos sequi & a se quoque dilcedere vellent? Respondet nomine omnium Petrus, & nullo modo sese dubitare profiteretur, CHRISTVM filium esse Dei viventis: *ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.* Perspicuum est, Petrum hifce verbis profiteri, se & socios suos firmiter & constanter id ipsum credere, quod illis qui a CHRISTO secesserant, durum & incredibile visum fuisset. Quod illi autem transfugae recipere noluerant, id illud erat, quod CHRISTVS dixerat, sese panem esse de coelo missum ad homines miseros reficiendos & ad vitam revocandos. Quod cum ita sit, consensaneum est, ut illa CHRISTI verba: *Ego sum panis coelestis qui ex coelo descendit*, et hanc Petri vocem: *Tu es Filius Dei viventis*, parem vim & potestatem habere existimemus. Hoc vero concessio quilibet intelligit, stolidè & ridiculè nos expositorum esse verba CHRISTI, si hanc esse diceremus eorum sententiam: *Ego in coelum a Deo raptus sum & inde ad vos descendidi.*

di. Hic enim sensus prorsus abhorret a confessione Petri. At si CHRISTI verba sic accipimus, ut eum divinam suam originem iis declarare constituamus, egregie respondent Petri vocibus, quibus CHRISTVM viventis Dei filium esse proficitur.

§. IV.

Alterum argumentum ex S. Iohannis verbis petit, quibus sese CHRISTO minorem esse fatetur, & simul causam indicat, cur longe CHRISTO inferior sit; Cap. III. 31. ὁ ἀνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν. ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστίν, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. ὁ ἐκ τῆ ἀρανῶ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν. Et hocce dictum coniungit cum v. 27. Iohannes Baptista, ait, Ioh. III. Christum, & quidem Christum hominem (si versum 31. cum 27. confers) de coelo ἐρχόμενον venientem appellat, & hac ratione sese ipsum Christo opponit, quod ipse quidem de terra fuerit, (missus) Christus vero de ipso coelo. Missio quidem utriusque, generaliter considerata, de coelo erat, uterque enim a Deo missus erat, sed quod locum immediatum unde missi fuerant attinet, Christum ex coelo venire, se vero ex terra venisse testatur. Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς qui erat ex terra, nempe missus ex terra est, terrestris legatus est, ὁ ὢν in imperfecto, opponitur τῷ ἐρχόμενος in praesenti, quia Christus tunc demum coelitus missus veniebat. Iohannes vero iam antea fuerat missus. CRELLIO igitur si credimus, IOHANNES ex eo CHRISTI prae se dignitatem & praestantiam demonstravit, quod is ex coelo ad munus suum obeundum missus esset, ipse vero in terris tantum mandatum Dei acceperit, de sua ad pervicaces Iudaeos legatione. Convenit inter nos, IOHANNEM verbis istis edocere, cur Servator noster se multo sit illustrior, maior, & excellentior. Restat ut videamus, an huic proposito CRELLII interpretatio magis consentanea sit, an vero nostra. Nos locum hunc, quod & vis verborum, & ipsa res postulat, ita interpretamur: ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς qui terrestris

editus est origine, qui homo natus est, ex tñs qñs est, is terrena quoque sapit, aut semper aliquid humanum & terrestre, à Deo licet institutus sit, retinet. Respondet huic dicto quodammodo Servatoris, quod paullo ante v. 6. huius capituli extat, effatum: τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σαρκὲς ἐστὶ: quod ex carne natum id caro est. Cuius quidem hunc sensum esse apparet: Quodcumque ex homine, ex carne conflato, editum est, id illis nascitur cum animi morbis & vitiis, quae homines, lege naturae consueta natos, deformare solent. Addit IOHANNES: καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. Quorum verborum hanc esse ducimus sententiam: Et hominum more de rebus divinis loquitur. Res divinas etiam cum nolit, quoniam nil nisi terrenum intelligit, cum rebus fragilibus & humanis comparat, neque docet, ὡς ἐξέστην ἔχων Matth. VII. 29. sed ut homo, cuius sermo imbecillitatem semper humanam redolet, nec ex omni parte divinam maiestatem, quam eiusmodi homo non capit angusto ingenio suo, aequat. At qui ex coelo venit & descendit ὁ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐρχόμενος, qui ex sinu Dei in utero virginis Mariae descendit, & deinde ad homines sese erudiendos applicuit, is ἐπένοια πάντων ἐστίν, i. e. ἀνθρώπων, is omnes homines rerum divinarum cognitione, quoniam Deus est, superat & coelestia convenienti demum ratione explicare potest. CRELLIUS vero sic explicat: Qui ex terra tantum missus est, aut quem Deus in terra tantum excitavit legatum, nec in coelum antea rapuit, is homo est ex terra, & terrena loquitur. Qui vero ex coelo ad homines erudiendos missus est, is longe praestantior omnibus hominibus. Quis nostrum melius?

§. V.

Nos interpretationem CRELLII & proposito IOHANNIS, seu rei ipsi, de qua loquitur, & verbis, quibus univertitur, prorsus esse contrariam, tuemur. Primum res ipsa repudiat hanc explicationem. IOHANNES si vera foret

ret

ret ea, rationem reddidisset dignitatis & gloriae IESV CHRISTI, quam nullam & inanem esse sana docet ratio. Ex loco enim, in quo CHRISTVS institutus & eruditus fuisset, aut in quo munus suum accepisset, demonstrasset, eum omnibus vasis & se ipso gloriosorem esse. Iam quis nescit ex loco, unde missus est aliquis, nulli praestantiam aliquam accedere. Legatus Principis five in Metropoli mandata Domini accipiat, five in oppido quodam alio, is tamen est, quem eum esse vult Dominus, nec sperni potest a civibus. Similiter perinde est, utrum quis in remotiori loco, an in excelliori, utrum in monte an in valle, Dei vocem audiat. Modo eam audiat & a Domino mittatur, ipse locus nihil confert ad vasis dignitatem. Moses ex desertis locis, & ex Libycis arenis ad Aegyptios & Iudaeos amandatur. Nathan in ipsa aula regia excitatur a Deo, ut Davidem commoneat. Hofne igitur locus distinguit, & iure quodam donat? Non arbitror. Ac in rebus quidem divinis id multo magis etiam valet, quam in rebus humanis. Homines nonnunquam certam locis tribuunt praerogativam, & fieri potest, ut de certis rebus in his locis aliquis melius erudiri queat, quam in aliis. At Dei, qui omnibus aequae locis praesens est & immentia praeditus potentia, longe alia est ratio. Aequae facile is in coelo, atque in terra, legatos suos instituire, aequae facile MOSEN in monte Sinai atque PAVLVM in ipso coelo erudire potest. Nullam igitur rationem reddidisset dignitatis & gloriae IESV CHRISTI sanctus IOHANNES, si hanc reddidisset, quam ipsi CRELLIVS suppeditat. Illud etiam maius est, verba IOHANNIS talsa fore, si CRELLIVS adhaeremus interpretationem. IESVM IOHANNES ait ideo esse *ἐν πάντα πάντων*, omnibus hominibus maiorem, quod de Coelo venerit. Fingamus hanc esse huius pronuntiati potestatem, quod nos vir doctus credere vult: IESVS ideo maior est omnibus hominibus, quoniam in coelum raptus est, & inde descendit iterum. At quis PAVLVM etiam, ut de Moise nihil di-

dicam, qui apud Deum satis diu in monte Sinai commoratus est, in coelum fuisse raprum ignorat, & inde rediisse? Non ergo hoc nomine IESVS omnibus maior & superior erit, quoniam & haec gloria ministro eius & legato contigit.

§. VI.

Deinde hanc expositionem eius verbis ipsis repugnare contendimus; *ἔβου ἐν τῆς γῆς*, significat ipsi *ex terra mitti, in terra mandata accipere Dei*. At quis ita umquam vel Sacerorum vel profanorum scriptorum loquutus est? Si nobis licet ex ingenio nostro quam volumus potestatem verbis tribuere, nec exemplis firmare, quae dicimus, immanis exorietur interpretandi libido, nec certi aliquid amplius e divinis libris erui poterit. Si IOHANNES id, quod CRELLIVS vult, illis verbis *ὁ ὢν ἐν τῆς γῆς* indicare voluit, nescio, ane ut olim HERACLITIS nomen ab obscuritate mereretur. At nostra horum verborum expositio facilis, plana & expedita est, *qui ex terra est*, id est, *qui hominum more terrestri satū natus est*. Nil usitatus apud Graecos auctores hac formula. Vt, *ἔβου ἐν τῆς Ρώμης*, illi dicuntur, qui Roma oriundi sunt: ita commode *ἔβου ἐν τῆς γῆς* homines vocari possunt in terra editi & nati. Iam quid de tota fiet IOHANNIS propositione: *ὁ ὢν ἐν τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἔστ;* Nobis quidem eam perspicue & bene exponere integrum est; non item CRELLIO, quomodocunque etiam rem adgrediatur. Explicat is IOHANNIS orationem ita: Qui ex terra missus est, is terrestris legatus est. Id scilicet ignorabant Iudaei, eum, qui ex terra mittitur, ex terra mitti, non vero de coelo. Tantum sapienstiae haberet IOHANNIS effatum, si haec recte se haberet interpretatio, ac si diceret aliquis: qui ex Europa mittitur, is mittitur ex Europa, & qui ex Asia legatur, is ex Asia legatur. Ingeniosum Rhetorem qui sic loqueretur! Itane igitur decet eos interpretari, quos

quos divinitus eruditos fuisse constat? Neque meliorem sensum haec verba accipient, si aliam forte excogitare vellet expositionem. Ingenio, ut velit, abutatur vir eruditus, & nobis tamen semper facile erit ostendere, nisi nostras sequi velit rationes, IOHANNIS orationem aut absurdam aut in Deum iniuriosam fore.

§. VII.

Novum argumentum ducit ex multis & variis locis S. Scripturae, in quibus extet *phrasis venire de coelo*; *Vocem*, inquit, *venire ex coelo vel desuper, proprie esse sumendam*, (uti de voce *ascendit & descendit* v. 13. iam vidimus) *non vero de generatione & nativitate ex coelo intelligendam, docent loca parallela hoc Cap. III. 2. 19 & Cap. I. 9. 11. 27. 29. 30. 31. VI. 33. 38. 51. prout, & illa phrasis in medio vestri sterit Cap. I. 26.* Tametsi vero concederemus, omnia ista dicta proprie intelligenda esse, nullam tamen videmus, quae nos cogat, rationem, ralem descensum CHRISTI, qualem CRELLIVS cum Socinianis fingit, in illis commemorari, credere. Nicodemus Ioh. III. 2. CHRISTVM ita compellat: *Novimus te esse doctorem, qui a Deo venit, & τι από Θεού ἐλάλησας.* Haec verba quidem docet, generatim credidisse hunc doctorem, IESVM a Deo missum esse: non vero eum in coelum fuisse raptum, & inde denuo rediisse, declarant. Atque ratio, quam Nicodemus addit, a miraculis CHRISTI ducta, satis, nihil eius rei in mentem ipsi venisse, ostendit. Nam quae haec foret argumentatio: Tu miracula edis, viribus hominum maiora; Ergo credo te ad Deum in coelum hinc sublatum fuisse. Quasi vero nec is miracula facere possit divina virtute, qui ne in coelis quidem fuit? Commate 19. eiusd. capituli, *Lux*, dicitur, *in mundum venisse.* Cap. I. v. 11. CHRISTVS legitur *eis τοι ἰδὲα venisse.* Eod. cap. v. 27. idem ante Iohannem fuisse commemoratur. Aliis oculis, alia ratione, atque nos, instru-

D

ctus

ctus sit, necesse est, qui hic raptum CHRISTI in coelum cernere potest. Reliqua dicta omitto, quum eiusdem naturæ sint: quorum nonnulla præterea ad rem de qua agitur, ne pertinent quidem, ut loh. I. 9. 29. Quemadmodum qui suffulis oculis aut febre laborant, illis res omnes, ut affecti sunt natura, nigræ vel virides videntur, alio licet sint colore tinctæ: Ita etiam vir doctus, quem animo temere concepit, Servatoris raptum & descensum, ubi vis videt, nec vocabulum descendere aut venire legit, quin statim suavis huius commenti recordetur.

§. IIX.

His ergo missis, ad aliud argumentum venio, quod, ut putat, PAVLI locus tuppeditat, Gal. IV. 4. & 6. Hic imprimis magnum aliquid se reperisse opinatur. *Quid planius illis, clamat, Pauli Apostoli ad Gal. IV. verbis, si comma ibi 4. cum 6. conferatur. Dicit Deum emisisse (ἐξαπέσειε) Spiritum Filii sui in corda nostra; emisit autem ex ipso coelo: Ergo cum paulo ante eadem phrasi dixit, emisisse (ἐξαπέσειε) Deum suum Filium, ex ipso etiam coelo, & quidem post natiuitatem eius ex Maria emissum esse testatur; Filium enim ex muliere factum non demum faciendum a Deo emissum esse dicit. Et ipsa per se vox ἐξαπέσειε, quia non dicit ἀπέσειε, Deum a se ipso, a loco habitationis suæ Filium emisisse, videtur innuere. Nisi vero illa verba sancti viri detorqueret, & id adderet, quod non scripsit PAVLVS, haud facile hoc effatum in rem suam vocare posset. S. PAVLVS generatim docet, IESVM, ex muliere genitum, ad obcunda munera missum a Deo esse, quorum causa in orbem terrarum venerat; at nusquam eum de coelo, quo raptus fuerat, missum indicat. Duo quidem habet CRELLIVS, quibus ostendi posse putat, de missione ex coelo hic agi: at utrumque leve est, & nullius ponderis. Primum v. 6. testatur, in quo eadem vox ἐξαπέσειε de Spiritu S. adhi-*

adhibeatur: Spiritum S. vero de coelo mitti, igitur & IESVM CHRISTVM ex muliere natum, de coelo missum esse. Hoc vero est, ne quid gravius dicam, ex arena funes neclere. Hominisne est, qui rationi unice obtemperandum esse ducit, sic argumentari: De Spiritu S. missione, & de IESV missione eadem vox usurpatur; Ergo utraque missio eiusdem plane est indolis. Nihil nunc dicam de septuaginta interpretum versione, in qua vox ἐξαποστέλλω promiscue adhibetur, de quavis missione & legatione, vid. Gen. III. 23. VIII. 10. 12. Mich. I. 14. &c. Vnum tantum, quo huius ratiocinationis futilitas pateat, ex Novo Testamento exemplum dabo. De PAVLI missione Tarfensi idem vocabulum legas: Actor. IX. 30. οἱ ἀδελφοὶ ἐξαπέστειλόν αὐτὸν εἰς Ταρσόν. Num igitur PAVLO eodem modo cum temporis, quo CHRISTVM & SPIRITVM S. missum esse, opinabimur. Adde Actor. XI. 22. Luc. I. 19. XX. 10. II. Actor. XXII. 24. Ipsam deinde CRELLIVS vim vocabuli ἐξαποστέλλω urget. Sed quis, quælo, sapiens Grammaticis eiusmodi subtilitatibus moverur, quæ fundamento carent? Præterea sciunt, qui vel leviter græcis litteris sunt imbuti, verborum compositorum apud Græcos non eam esse rationem, ut semper ampliorem simplicibus potestatem habeant. Voces vero ἀποστέλλω & ἐξαποστέλλω in sacris & profanis auctoribus promiscue sumi, nec hæc illa maiorem habere efficacitatem, si res id posceret infinitis demonstrari exemplis possent.

§. IX.

Postremum, ad hanc CHRISTI assumptionem in coelum in principio Evangelii referri posse unum & alterum in Epistolis Apostolicis locum, observat. o) Et bina quidem ab eo Pauli dicta huc referuntur. Aker notissimus ille locus est ad Philippenses II. v. 6. ubi de CHRISTO dicitur: ὁς ἐν

D 2

μορφῇ

o) Tom. I. p. 96.

μορφῆ Θεῶν ὑπέχων, quae verba inaudita plane ratione, pro acumine suos interpretatur. Μορφῆ nimirum Dei sive forma, ipsi est splendor ille, quem Deus, natura sua invisibilis & incorporeus in certo loco assumit, ut ab angelis conspici aliqua ratione possit. In hac Dei forma, seu in hoc Dei splendore CHRISTVM opinatur fuisse, cum in coelis esset, atque ideo procul omni dubio eandem eximiam aut gloriosam formam ipsi impressam fuisse. Si enim, inquit, Moses conversatione quadam cum Angelo, personam Dei in terris representante, faciem retulit splendentem, quid dicemus de CHRISTO in ipsa Dei gloriosa forma, in ipso coelo, in sinu Patris versante? Hanc formam & splendorem Dei CHRISTVM iterum deposuisse autumat, cum in terras reverteretur. Nescio quid sit somnia sibi fingere, more eorum, qui amant, si hoc non est. Vide, quemadmodum vir doctus ratiocinetur; μορφῆ splendor est, ergo μορφῆ Θεῶν splendor est, quo Deus semetipsum cingit, ut ab angelis conspici queat: Ergo CHRISTVS cum dicitur in forma Dei fuisse, in illo fuit Dei splendore; Ergo is splendor ipsi quoque impressus fuit. Ergo in coelo fuit. Ergo a Deo in coelum raptus fuit. Quis hanc argumentationem non videt ex rebus constare temere assumtis, quae idcirco non tam refellenda, quam contemnenda & repudianda sunt. Quidlibet enim ex quolibet elicietur, si hanc viam sequi, & eiusmodi argumentis pugnare fas sit. Breviter tamen nullam & inanem esse hanc novam interpretationem, omni nunc de vero sensu dicti huius disputatione omissa, ostendemus. Duo sunt quae statim infirmitatem eius produnt. Primo Paulus tamen si dicat CHRISTVM in forma fuisse Dei, haud tamen addit, quod ex suo ingenio CRELLIVS adiicit, CHRISTVM, ut hanc Dei formam nancisceretur, ex terra in coelum raptum fuisse. Quod vero nusquam scriptum extat, id sanctis scriptoribus attribueri, ut nostris opinionibus consulamus, vident omnes quam temerarium & viro sapiente indignum sit. Nemo
ita

ita in explicandis CICERONIS, LUCRETII, aut aliorum veterum auctorum monumentis sese gerit. Deinde si vera essent illa omnia, quae assumit vir doctus, nec dubitari posset, formulam illam Pauli: *in forma Dei esse*, significare divino splendore cinctum esse, haud tamen certe esset propterea haec explicatio. Nam & Servatorem nostrum, cum Moyses & Elias in monte ipsi apparerent, divina prorsus luce fulsisse novimus. Quare si quis vellet, adiecit fundamentis illis, quibus CRELLIVS utitur, contendere posset, *μορφῆν Θεῶν* ad illam CHRISTI in monte gloriam referendam esse. Mitto ea quae sequuntur apud Paulum de humana CHRISTI natura v. 7. omnes Socinianorum insidias, quas divinitati CHRISTI ponunt, prorsus dissipare.

§. X.

Alter Pauli locus, quem ad hunc raptum trahit, ille est, quo CHRISTVS vocatur *ἀπάνωμα τῆς δόξης τῆ Θεῶν* Hebr. I. 3. Huius enim denominationis hanc unam sibi persuadet rationem esse, quod CHRISTVS, cum in coelis versaretur, splendorem divinum induerit. *Cum itaque in forma Dei Patris esset in coelis, ibique maxime fulgeret ac splenderet, et postea ad nos descenderet, factus est nobis ἀπάνωμα τῆς δόξης τῆ Θεῶν, fulgentia ac splendor a Dei gloria ad nos procedens ac descendens.* Nescio fere quid hic dicam, cum tanta sit in hac explicatione verborum Pauli temeritas, ut incredibile dictu sit. Verbo tamen rem omnem expediam. Principio intelligunt omnes, si hoc vir divinus istis verbis nos docere voluisset, CHRISTVM in coelum raptum, Lumine divino ibi collustratum fuisse, neminem unquam mortalium perplexius & obscurius verba fecisse. Deinde si haec vera esset explicatio, quidnam inter Mosem & inter IESVM CHRISTVM interesset, quem tamen PAVLVVS capite illo omnibus angelis longe excellentiorem, & paulo post cap. III. 3. Moise infinitis modis

dis superiorem esse ostendit? Nihil enim prohibet, quominus Moses quoque, quem accepimus divina luce diu factis fulsisse, ἀπαύγασμα τῆς δόξης τῆς Θεοῦ vocari queat, si hoc sensu nomen istud accipiendum sit. Postremo verba Pauli ipsa manifesto sententiæ huic refragantur; quaero enim ex omnibus, qui vel mediocriter sermonis humani & græcarum litterarum periti sunt, an verba, quæ diximus, apte & commode significare possint hominem, cui Deus lucis, quæ circumdatus est, portionem quandam impertivit, aut externum quoddam corpus, quod a Deo illustratur: quaero, ut generalius loquar, an speculum, in quod solis radii illabuntur, recte vocetur ἀπαύγασμα τῆς ἡλίου? Contra notum est, proprie ἀπαύγασμα lucem designare ex lumine alio procedentem, aut insignem radium ab ipso lumine manantem. HESYCHIVS vocem hanc interpretatur ἡλίου φέγγος, & confirmat hanc notionem auctor libri Sapientiæ, a quo sapientia ἀπαύγασμα φωτὸς αἰδίου, æterni luminis emanatio, aut radius vocatur. Sap. VII, 26. Quis hanc sapientiam sanus dixerit a Deo luce illustratam fuisse?

CAPVT II.

QVO EXAMINANTVR ARGVMENTA,
QVAE EX HISTORIA ECCLESIASTICA PETIT.

§. I.

Hactenus vestigia pressit eorum CRELLIVS, quos in secta suæ maioribus & conditoribus veneratur. Quamvis enim aliter, atque illi, certamen instruat, pleraque tamen sacri codicis dicta, quibus uritur, restati iam erant SOCINVS, CRELLIVS, OSTORODVS & alii. Nunc vero plane novus & suus esse incipit. Id enim de

de quo nemo antea cogitaverat, probandum recipit, idem quod Socinianis, antiquissimis Christianis & hæreticis vilius fuisse, CHRISTVM in coelum esse raptum, & inde descendisse. Quam concinne id faciat, mox apparebit.

§. II.

Primum pulcherrimum, ut ipse ait, præsidium opinionis suæ invenit, in THADDAEI verbis, quæ EVSEBIUS p) servavit. THADDAEVS ille, quem THOMAS ad Abgarum, Edessa regem, misisse ibi perhibetur, populo promittit, sese inter alia explicaturum esse: καὶ πῶς χριστὸς κατέβη μόνος, ἀνέβη δὲ μετὰ πολλῶν ὄχλων πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆ. Καὶ πῶς καθήκει ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς μετὰ δόξης ἐν τοῖς ἀενοῖς. *Vtque solus quidem e coelo descenderit, ascenderit vero ad Patrem cum maximo comitatu, & ad eius dexteram honorifice sedeat in coelo.* Mire prolius hunc locum CRELLIVS interpretatur: q) Descensio ista, ait, de qua Thaddæus hoc loco agit, neque de anima Christi in infernum, neque de eius in uterum Mariæ descensione sumi potest. Omni enim plane carerent verba Thaddæi emphasi, si docere & inculcare voluisset eo tempore, ea die & hora, qua Christi anima Strygias ibat ad umbras, nullas alias in infernum iuisse, quod vero in tam vasto terrarum orbe non credibile, nisi crederemus, quod absque ulla necessitate, per miraculum & extra ordinariam Dei directionem in ipso etiam itinere, & Averni descensu retardata sint, donec eas sola Anima servatoris antecessisset. Præterea, quod Thaddæus Christum cum magna turba ascendisse dicit, inde etiam solum (prius) descendisse dicere volebat; Atqui dicit, ad suum Patrem ascendisse, ergo etiam a suo Patre (prius) solum descendisse dicere volebat. Porro neque de Christi in uterum virginis Mariæ descensu Thaddæum agere, pugnat, plane enim inepte καὶ πᾶσι γελώτως urfisset ac inculcasset, solum Christum & non plures cum

p) Histor. Eccl. Lib. I. c. XIII. p. 35.

q) Diff. II. T. II. §. I. p. 570.

cum eo animas aut spiritus in uterum virginis descendisse &c. Tam lubricum & argutum esse decet illum, qui, plana veritatis via deserta, novos circuitus & ambages sibi quaerendas esse ducit. Primam si hanc totam historiam, quam EVSEBIUS narrat de Thaddaeo ad regem ABGARVM Edessam misso, confictam & fabulosam esse diceremus, nil statueremus praeter id, quod non contemnendis rationibus doctissimi viri, si minus demonstrarunt, certe verisimilimum esse ostenderunt. Lege quae IOH. CLERICVS r) hac de re in compendio observavit. At quum vir doctus sese alio loco probarurum esse promiserit, s) hanc historiam certis fundamentis fretam esse, faciles hie quidem ac liberales erimus, remque ita Edessae a THADDAEO gestam esse, ut ab EVSEBIO narratur, tanisper concedemus. Satis nobis in ipsis verbis THADDAEI praesidium erit, ad hanc novam & singularem interpretationem refellendam. Ante vero quam id facimus, observatione dignum erit, hunc THADDAEVM, qualiscunque demum fuerit, & quomodocunq; verba eius exponantur, cum Socinianis minime sensisse, sed in CHRISTO Salvatore nostro binas naturas, divinam & humanam, aperte professum esse. Describemus ipsa eius verba, ex quibus id luculenter apparet. Promittit enim THADDAEVS sese verba facturum esse *περὶ τῆς σμικρότητος καὶ ἐλευτελειας, καὶ περὶ τῆς ταπεινώσεως τῆ φαινομένης ἐξωθεν ἀνθρώπου. Καὶ πῶς ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν καὶ ἀπέθανε, καὶ ἐστάνηκεν ἀντὶ τὴν θεότητα.* De utilitate & abiectioe exterioris eius humanitatis: quo facto semet ipse depresserit, mortemque subierit, & divinitatem suam ipse minuerit. Vides hic aperte THADDAEVM humanitatem CHRISTI a divinitate eius segregasse. Non ignoro quidem CRELLIVM alio loco t) haec etiam

r) Hist. eccles. Saec. I. ad Ann. XXIX. p. 339. & 333.

s) Initio Evangelii S. Iohannis restitut. Tom. II. p. 569.

t) Initio S. Iohannis restit. Part. I. cap. IX. p. 98.

etiam verba pervertere, atque contendere, *hominem exteriorem*, τὸν ἕξωθεν ἀνθρώπων, *corpore Christi*, θεόθεν, vero seu *divinitatem*, *animam* designare eius. Sed quam violenta haec sit expositio & ab omni veterum loquendi ratione aliena, res ipsa declarat. Quis unquam sapientum & antiquorum doctorum *animam*, *hominis divinitatem* appellavit? Et quam, quaeso, ratione anima CHRISTI dimi-
nuta fuisset, cum ille mortem pro nobis obiret? Alios sibi quaerat vir doctus subscriptores, alios approbatores, quam homines recta ratione praeditos, si ita ipsi veterum scripta exponere lubet.

§. III.

Nunc ad illa ipsa verba veniamus, de quibus hic agitur. CRELLIVS noster sic argumentatur: THADDAEVS ait, CHRISTVM solum ascendisse, deinde magna turba comitatum ad Patrem revertisse. At CHRISTVS non solus descendit, cum ad inferos descenderet: alias enim animas eodem tempore descendisse, probabile est; neque haec verba de descensu in uterum Mariae possunt intelligi: ridiculum enim fuisset indicare, nullas cum ipso animas in uterum virginis descendisse. Relinquitur ergo, ut credamus, CHRISTVM in coelum fuisse raptum, & deinceps a Patre in terras remissum. Magna vero illa turba, quae CHRISTVM comitata est, ascendentem iterum, *multitudo magna est resuscitatorum a mortuis sanctorum, aut potius animae eorum inferno liberatae*. Videamus, quo nam haec expositio robore valeat. Concedimus de descensu CHRISTI ad inferos hunc capi locum non posse; docet id orationis contextus: nam paulo ante de descensu CHRISTI ad inferos THADDAEVS iam loquutus erat. Nec igitur opus est nobis ista ratione nimis ingeniosa, quam CRELLIVS affert, ut id nobis persuadeamus. Cur vero de descensu IESV CHRISTI in uterum virginis Mariae hoc dictum intelligi nequeat, ne umbra quidem rationis apparet. Quod enim

E

enim

enim CRELLIVS ait, valde fuisse ridiculum, si THADDAEVVS Edeffenos edocere voluisset, in uterum Mariae nullos alios praeter CHRISTVM descendisse, id totum est ut verum fatear, nugatorium, & cavillationem magis, quam explicationem redolet. Scilicet ex illis, quae de ascensu CHRISTI THADDAEVVS adiecit, manifestum est, vocabulum *μὶνος solus* hic significare nullo comitatu stipatus. Quare nil obstat, ut haec verba sic exponantur: CHRISTVS cum in uterum Mariae descenderet, solus, id est, nullis ministris stipatus, nullis genis coelestibus comitatus fuit, sed humilis totus & demissus humanam naturam assumpsit. Scilicet non id significare vult THADDAEVVS, Servatorem nostrum solum in uterum Matris ingressum esse: id enim per se satis constabat: Sed hoc edocturus erat Edeffenos, IESVM cum ad humanam naturam secum coniungendam in Mariae uterum descenderet, solum fuisse, aut nullam angelorum & ministrorum coelestium familiam ipsum comitam esse, omnem ab eo pompam, & regium apparatus abfuisse. Quemadmodum cum de Rege quodam scriptum legimus, cum multis famulis stipatum ad locum quendam accessisse, nemini inde colligere licet, comites illos una cum Rege in istum locum omnes ingressos esse: ita etiam, si idem Rex solus ivisse aliquo dicitur, id ita debet intelligi simpliciter, nullos ipsi comites itineris adfuisse, non autem sic, ut EVSEBIVM exponit CRELLIVS, neminem cum ipso in illum locum intrasse.

§. IV.

Haec fortassis robustiora videbuntur, si reliqua etiam THADDAEI verba explanabimus, & quanam magna illa turba sit, quam CHRISTVM ait comitatum esse in coelum ascendentem, planum faciemus. CRELLIVS noster animas hic videt hominum per Servatorem nostrum ex inferis

ris

ris liberatas. Sed meliora expectassemus ab homine, qui totam exhaustisse videri vult veterum Christianorum Theologiam, nosque omnes vim antiquorum scriptorum parum adhuc recte cepisse, existimat. Primi civitatis christianae conditores in hac fere omnes fuerunt sententia, CHRISTO in his terris veritanti coelestes genios semper adfuisse, eumque hinc in coelum redeuntem magno cum plausu tanquam victorem & triumphatorem comitatos esse. Docebo id nonnullis veterum scriptorum locis, qui primum ex magna copia nobis sese offerent. EVSEBIUS ipse de cuius verbis hic agitur, quum Psalm. XC, II. verba interpretatur: *Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, de CHRISTO ea esse accipienda inprimis, praecipit. Tabernaculum vero cuius David meminit, corpus esse CHRISTI opinatur.* u) ὅτι μὲν οἱ ἀγγέλοι διηκόνουν αὐτῷ ἔδειξαν οἱ εὐαγγελισταί. Ποίας δὲ διακονίας αὐτῷ παρεῖχον, οὗτοι μὲν οὐκ ἐμνημόνευσαν ἢ δὲ προκειμένη, προφητεία ἐδίδαξαν, ὅτι τὴν περὶ τὰ σωματικὰ καὶ σωματικὰ διακονέσαν. Εὐφύλαττον γὰρ αὐτῷ τὸ σκῆνομα, ὅπως μὴ μείσιξ αὐτῷ πλησιάσῃ. ἐφρούραν δὲ αὐτὸν καὶ τὰς ποδῶν, ὡς ἂν μὴ προσκόψαιεν μέχρι τῆς μικροτάτης καὶ εὐτελεστάτης. Sane quod angeli ipsi ministraverint, Evangelistae declarant; quod autem ministerii genus ipsi praesiterint, non memorarunt illi: sed id praesens prophetia docuit, videlicet circa corporea & minima eorum ministerium fuisse. Nam eius tabernaculum custodiebant, ne flagellum ipsi appropinquaret: eius autem pedes tutabantur, ut ne vel in minimo ac levissimo offenderent. DIONYSIVS ille AREOPAGITA, antiquus certe autor, qualiscunque demum fuerit, huic ira deditus erat sententiae, ut non mode Servatorem nostrum angelis, quibus Deus Pater curam ipsius commississet, obedientem certo modo

E 2

modo

u) Commentario in Psalmos in BERN. MONTFAUCONII collectione nova Patr. Graecor. T. I. p. 602.

modo fuisse scriberet x) sed etiam nubem illam, a qua **CHRISTVS** in coelum ascendens receptus esse legitur **Actor. I. I.** angelos fuisse existimaret. y) En verba **PACHIMERIS** interpretis eius. Περιπλάττει η νεφέλης ιδεαν η ιερὰ Γραφή τοῖς ἀγγέλοις κατὰ τὸ η νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπο τῶν ἰφθαλμῶν αὐτῶν. *Sacra quoque Scriptura nubis proprietatem Angelis affigit, iuxta illud: Et nubes suscepit eum ab oculis eorum.* Clarissime omnium **HIPPOLYTUS**, celeberrimus saec. III. Doctor & Martyr, cuius locum tanto libentius affero, quoniam simul testimonio est, **CHRISTI** in coelum raptum antiquissimis Christianorum doctoribus prorsus ignotum fuisse. Ἐρχεται, inquit de **CHRISTO**, z) ἐπὶ τὰς ἑρηνίας πύλας, ἀγγελοὶ αὐτῷ συνοδῶσι, η κεκλεισμέναι αὐτῶν αἱ πύλαι τῶν ἑρηνῶν. εἰδένω γὰρ ἀναβέβηκεν εἰς ἑρηνὸς. πρῶτος γὰρ φαίνεται ταῖς δυνάμεσι ταῖς ἑρηνίαις σάξ ἀναβαίνεσα. *Venit ad coelestes portas, angelis ipsum comitantibus, et clausae erant portae coelorum.* Nondum enim in coelum ascenderat, sed tunc primum apparuit potestatibus coelestibus caro ascendens. Igitur magna illa turba, quam **THADDAEVS** **CHRISTO** in coelum ascendenti adiungit, nihil est sine ulla controversia, quam chorus angelorum coelestem Regem superatis hostibus in coelum redeuntem comitans. Ex quibus omnibus apparet, orationis **THADDAEI** hanc esse sententiam: Enarrabo ego vobis, quemadmodum **CHRISTVS**, cum ex coelo descenderet, ad carnem sibi nostram iungendam solus nullo comitatu, nulla regali pompa instructus, sed humilis & demissus descenderit, superata vero morte & debellato **Cacodaemone**, ingenti angelorum exercitu cinctus, triumphatori & victori plaudentium, ad coelestes sedes reversus fuerit.

§. V.

- x) De coelesti Hierarchia Cap. IV. pag. 55. 56. Tom. I. Opp. Adde Capite XV. pag. 198. & 208. edit. Corderii.
 y) De coelesti Hierarch. Cap. XV. pag. 421. Tom. I. Opp.
 z) Enarratione in Psalm. XXIV. 7. Tom. I. Opp. p. 268.

§. V.

Aliud, quod merito mireris, in turpissimi nebulonis, SIMONIS Magi, quem haereticorum parentem vocare solet antiquitas, mendacis & nugis, opinionis suae fulcrum positum esse putat. a) SIMON mentitus est, sic argumentatur, sese de coelo in terram descensisse. At ille SIMON in omnibus aemulari CHRISTVM voluit. Ergo, quin CHRISTVS in coelum raptus sit, & inde descenderit, nullum est dubium. Vnde enim, inquit, alioquin Simon Magus, qui sibi ea tribuebat, quae de Christo dicebantur, se de coelo descendisse, affirmasset, nisi simile quid de Christo ab eius discipulis traditum accepisset? Difficile est, ut verum fatear, Satyram non scribere, si homines, quibus omnia fordent praeter sua, & qui rationem semper in ore habent, tam scire & apte calculos ponere videas? Simon Magus, sceleratus impostor, plebi imperitae persuadere studuit, sese de coelo descendisse; igitur IESVS CHRISTVS trigesimo aetatis anno b) in coelum sublimis evolavit & ad homines postea rediit. Miror, cur non & ea huc trahat vir doctus, quae de volatu magico Simonis Magi in aere veteres plurimi tradunt. c) Etenim aequae belle & pulchre ex illo Simonis volatu magico raptus CHRISTI in coelum demonstrari potuisset, atque ex ficto eiusdem descensu CHRISTI de coelo descensus probatur: Simon Magus quadrigis igneis in coelum evolavit, teste ARNOBIO. d) Ergo IESVS, non secus ac Elias, quadrigis igneis in coelum primum est sublarus, antequam inde descenderet iterum. Simon enim CHRISTVM imitari voluit. Vnde vero hoc ausus fuisset & sibi arrogasset, nisi ex discipulis CHRISTI cognovisset, idem CHRISTO accidisse? Sed

E 3

mit-

a) Dissert. II. §. II. p. 571.

b) Vid. CRELLIUS lib. cit. Tom. II. p. 574.

c) Vid. ITTIGII Historia Eccl. Saec. I. cap. V. §. 17. p. 274.

d) Lib. II. adv. gentes p. 50.

mittamus haec: rem ludicram, quam cum fabulis componere possemus, in seriis habere nos CRELLIVS vult. Geramus igitur morem viro docto, & suo pondere hoc fulcrum metiamur.

§. VI.

Generatim primum argumentum hoc a Simone Mago sumtum considerabimus, deinde membra eius expendemus. Ratio haec, si quam vim habet, ad hanc summam redit: Quum Simon Magus CHRISTVM ubique imitatus sit, ideo sic nos statuere decet, actiones & mendacia Simonis Magi simulacra rerum gestarum & actionum CHRISTI esse. Assumamus hoc ut verum, & lepidissimam habebimus CHRISTI historiam, prorsus ab ea, quam sacri scriptores tradiderunt, diversam. Tenemus, an fatis felici sumus ingenio ad subtilitates viri docti imitandas. Simon Magus bis immo ter sese descendisse de coelo mentitus est, alia sub specie inter Iudaeos, alia inter Samaritanos, alia inter gentes reliquas. e) At Simon CHRISTVM ubique imitatus est: Ergo CHRISTVS etiam ter & nova semper sub forma de coelo ad nos delapsus est. Vnde enim haec alioquin fingere potuisset Simon, nisi a discipulis CHRISTI edoctus fuisset, ita rem gestam. Pergamus. Simon Magus Helenam, mulierem quandam quaesturiam, circumduxit secum, ac sultissimas de eo fabulas in vulgus disseminavit. De CHRISTO igitur similia nobis credenda sunt. Nam Simon omnibus in rebus CHRISTI fuit simia. Simon Magus Iovem se esse Graecorum affirmavit, ideoque, quod IRENAEVS testatur, imaginem suam ad figuram Iovis fieri curavit. At nihil homo ille fecit, praeter id, cuius in vita CHRISTI vestigia vidit. Ergo fas est credere, Servatorem nostrum ea sibi quoque arrogasse, quae de Iove suo Graeci nugabantur. Festius habebimus Servatoris

e) Vid. IRENAEVS lib. I. cap. XX. pag. 94. edit. Grabii.

vatoris nostri historiam, & plane novam, si hanc viam, quam nobis vir doctus monstravit, sequi & ex Simonis portentis & flagitiis CHRISTI aestimare liceat vitam & opera.

§. VII.

Singula iam si membra huius argumenti expendamus, nihilo plus firmitatis offendemus. Assumit vir doctus, Simonem CHRISTVM ubique aemulatum esse, assumit etiam Simonis de coelo descensum parem esse illi descensui, quem Sociniani Servatori tribuunt. Vtrumque vero falsum est. Primum nusquam scriptum extat, Simonem CHRISTVM sibi unice in exemplum proposuisse, quod imitaretur. E contrario ex multis veterum apparet dictis, eum novam sibi prorsus religionem excogitasse, nec commune aliquid cum CHRISTO habere voluisse. Ipse pro legato Dei & pro Messia immo pro Deo, si qua fides est antiquorum testimoniis, haberi volebat. Huic autem proposito ipsemet obstiteret, & vehementer nocuisset, si eius actiones & res gestas unice expressisset, & imitatus esset, quem ipse Messiam credi volebat. Descensus deinde Simonis prorsus differt a raptu & descensu CHRISTI, quem CRELLIVS & socii ipsius animo conceperunt. Describam Irenaei f) verba, testis antiquissimi, ex quibus id manifestum est. *Hic igitur a multis quasi Deus glorificatus est, ut docuit semetipsum esse, qui inter Iudaeos quidem quasi filius apparuerit, in Samaria autem quasi Pater descenderit, in reliquis vero gentibus quasi Spiritus sanctus adventaverit. Esse autem se sublimissimam virtutem, hoc est eum qui sit super omnia Patet, & sustineret vocari se quodcumque eum vocant homines. Quantum discriminem! primum raptus ille in coelum hic desideratur, in quo causae suae praelidium maxime ponunt Sociniani. Postea non semel Simon Magus, sed aliquoties*

&

f) Lib. I. cap. XX. pag. 94. edit. Grabii.

& noua semper sub specie descendisse videri voluit, cum tamen Sociniani semel tantum CHRISTVM de coelo demissum esse tradant. Postremo quis non videt Simonem non hominem a Deo missum, sed ipsum Deum haberi voluisse? Ex quo perspicuum est, descensum, quem ementitus est, non esse descensum proprium & localem, qualem CHRISTO Sociniani tribuunt.

§. VIII.

Huic simile prorsus & affine est, quod a Mahumede sumit argumentum, ad sententiam suam probandam. Quare, licet ab eo, quod adhuc consideravimus, intervallum quodam separatum sit, statim illud subiungemus: MAHOMEDES fingebat se in coelos fuisse protectum, ut inter alios ABULFEDA in vita eius tradit: *Oportet ergo, inquit CRELLIVS g) impostorem istum a Christianis sui temporis audivisse, quod Christus ante mortem suam in coelum ascenderit & inde descenderit; hinc sibi quoque iter illud in coelos tribuebat, ut auditoribus suis, dogmata sua pariter cum Christi Evangelio auctoritatis & certitudinis esse, probaret. Et ineriectis nonnullis ita pergit: Credebatur ergo adhuc tempore Mahammedis, a Christianis saltem unitariis, ascensio ista Christi in coelos, quae ante mortem eius contigerat, proprie dicta. Bone Deus! ut sibi metipsis & ingeniis suis iniuriam asserunt, qui novis opinionibus, quas sacrae nefciunt littorae, student? Mahomet sceleratus impostor, Arabes, homines leues & credulos, iussit credere se a Deo in coelum fuisse raptum: Ergo CHRISTVS servator noster aliquando, quum in terris esset, in coelum a Deo est evocatus. Qui veritati bene cupiunt, illi ex animo optabunt, ut iisdem armis hostes eius pro erroribus suis dimicare pergant. Quod si fecerint, mox conclamatum erit: nec ullus tam imperitus & rudis erit, quin veritatem unam omnibus*

g) Diff. II. §. X. pag. 580.

mnibus commentis humanis praefendam esse sentiat. Quod si solus Mahumer eiusmodi quid de se praedicasset, speciei aliquid haec haberet ratio. At neminem fugit, plerosque impios religiosos inter populos orientales, qui CHRISTVM nescivere, similia de sese perhibuisse. Fieri non potest aliter, quin illi, qui fictas religiones populo cuidam persuadere volunt, mentiantur, sese cum Deo colloquutos esse, & commercium cum illo habere. Mahumer igitur cum vatum omnium, quotquot unquam fuissent, maximum & praestantissimum sese esse, in Arabum imprimere vellet animos, idem de se iactare debebat. Quales vero hi Arabes? Gens illiterata, rudis, notionibus corporeis assueta, nec a sensibus & oculorum consuetudine animum avocare edocta, quae Deum censebat hominibus esse similem, corporeum & coelo conclusum, quarum opinionum vestigia ipsa Mahumedis lex bene multa complectitur. Quocirca cum Mahumedes familiarem & amicam Dei sese haberi vellet, necessarium erat, ut ad populi ceptum & ingenium sese accommodaret, Deumque quem regis instar in coelo residere existimabant Arabes, se ex terris in arcem suam ad colloquium accersivisse mentiretur. Imo ipse Mahumer, quod omnes eius sermones probant, nihilo sapientius de Deo sensit, quam faex vulgi in populo, in quem dominationem affectabat. Quo circa sic statuamus oportet, ipsam rei necessitatem valerrimum hunc hominem induxisse, ut coelestem eiusmodi raptum comminifceretur, non autem Servatoris nostri exemplum. Id scilicet curant veteratores, qui populum circumvenire volunt, ut historiam consulant, & ab aliis exempla, quae imitentur, petant.

§. IX.

Exat in operibus LVCIANI, scriptoris Graeci notissimi, Dialogus, PHILOPATRIS inscriptus, eo, ut videtur, consilio exaratus, ut Christiana sacra omnium ludibrio & risui expo-

F

expo-

exponerentur, quem non ita pridem vir longe doctissimus IO. MATTH. GESNERVS, nova cum versione & eruditissimis observationibus separatim edidit. h) Dudum quidem viris eruditissimis multis patuit iudiciis, temere & sine ulla causa LVCIANO, auctori eleganti, libellum hunc esse adscriptum i): at iidem tamen, quum perantiquus sit & ea scriptus aetate, qua certamina inter Christianos & Deorum cultores maxime vigeant, non esse nullam eius auctoritatem semper iudicant in veterum Christianorum sententiis & ritibus explanandis & probandis. Nec ignotum est, qui cum Socinianis pugnarunt, eos ex hoc Dialogo testimonium petivisse ad antiquitatem doctrinae nostrae de Trinitate confirmandam: qua de re vel unus GEORG. BULLIVS k) consuli poterit. Ex hoc ergo Dialogo suam quoque de rapu CHRISTI in coelum fabulam CRELLIVS noster stabilire contendit. Quumque magna sit virorum doctorum de aetate huius Dialogi discordia, quorum omnium sententias copiose exposuit & eruditè GESNERVS expendit, l) ipse ingeniosissimi viri, WALTHERI MOYLE, equitis Angli, sententiam sibi duxit esse probandam, qui non plane spernendis rationibus ante aliquot annos demonstrare voluit, eum aetate Diocletiani A. 297. exaratum esse. m) Hanc quidem controversiam, quum parum faciat ad institutum nostrum, nec multum iuret CRELLIVM, si eo tempore certum sit, quo ipse vult, hunc librum exaratum esse, dimittimus, remque ipsam de qua agitur, unice spectamus. Afferemus primum ipsa DIALOGI verba, quibus utitur; tum quomodo ex illis ratiocinetur, videbimus: postremo de hoc loco ipsi sententiam dicemus.

§. X.

h) Ienae 1715. 8.

i) Vid. FABRICII Biblioth. Graec. Vol. IV. cap. XVI. p. 504.

k) Defensione fidei Nicenae Sect. II. c. IV. §. XI. Opp. a GRABIO editor. p. 73.

l) Diss. libello huic praemissa.

m) The Works of Wolter Moyle vol. I. p. 292.

§. X.

Verba ipsa ficti huius **LVCIANI**, quae rebus suis conducere putat, haec sunt: **TRIEPHO** loquitur: n) καὶ γὰρ πρῶτον καὶ γὰρ ταῦτα ἔπασχον, ἄπερ σύ. ἦνθα δὲ μοι Γαλιλαῖος ἐπέτυχεν ἀναβαλαντίας, ἐπίρρινος, εἰς τρίτον ἕρανδον ἀεροβατήσας, καὶ τὰ κάλλιπα ἐκμεμαθηκώς, δὲ ὕδατος ἡμᾶς ἀνεκαίνισεν, ἐς τὰ τῶν μακρόρων ἔχθια παρεσάδευσε καὶ ἐκ τῶν ἀσέβων χωρῶν ἡμᾶς ἐλυθρώσατο: καὶ σὲ ποιήσω, ἢ μὲ ἀκάθης, ἐπ' ἀληθείας ἀσθρωπον. Haec doctissimus **GESNERVS** ita vertit: *Antea enim mihi, quae iam tibi usu euenerunt. Sed postquam in Galilaeum incidi, recaluastrum, nasonem, qui per aërem incedens in tertium usque coelum se penetraverat, resque omnium pulcherrimas ibi didicerat, is per aquam nos renovavit, impiorumque ereptos regionibus in beatarum animarum vestigiis collocavit. Etiam ex te faciam, si auscultare mihi velis, vere hominem. Non probat omni ex parte hanc versionem CRELLIVS, ipse vero sic verba reddenda esse censet. o) Postquam vero Galilaeus in me incidit (recaluastrer, naso, qui in tertium coelum per aërem ascenderat, resque omnium pulcherrimas ibi didicerat) per aquam nos renovavit, in beatarum animarum vestigia insistere fecit & ex impiorum regionibus nos redemit, etiam ex te faciam, si auscultare mihi velis, in veritate hominem.* Vtra versio praeferenda sit, nunc quidem exquirere nolim: ad rem ipsam enim, utrum hoc vel illo modo veritas, nihil emolumenti aut detrimenti redundat. Omnes autem, qui in hunc incidere Dialogum, viri docti **PAVLI** raptum his vocibus perstringi censuerunt ab homine profano, nec tertium coelum, quod hic memoratur, aliam parti videtur expositionem. At **CRELLIVS** noster, quo commodis & opportunitatibus sectae suae consuleret, unus aliter hunc locum explicat, atque illum, qui exagita-

n) Cap. IX. p. 132. ed Gesneri.
o) Diff. II. l. c. §. IV. p. 576.

testatur hic, ipsum esse CHRISTVM adseverat. Quo fretus fundamento concludit. illius aetatis christianos, saeculo nimirum tertio, credidisse, quae Sociniani credunt, CHRISTVM de terra in coelum esse raptum, & divinis acceptis mandatis, inde rediisse.

§. IX.

CHRISTVM quo hic irrideri doceat, ea urget, quae in verbis scriptoris Graeci cavillationi de tertio coelo adiecta leguntur: Dicitur enim is, qui in tertium ascendit coelum, per aquam nos renovasse, in beatarum mentium vestigia nos introduxisse, & ex impiorum regionibus redemisse. Haec, inquit, de Paulo dici non possunt, sed uni Servatori nostro conveniunt. Igitur de CHRISTO sermo est. Ipse vir doctissimus GESNERVS in his verbis nonnihil haesit: *Apparet, inquit, auctorem huius Dialogi aut non satis cognititas habuisse hac in parte christianorum res, aut studio pervertisse. Quis enim quaeso doctori suo tribueret redemptionem ex inferis, cum iniuria in sanctissimum salutis nostrae auctorem Christum Deum. At quid de reliquis fiet? Vocatur ille, qui in tertium coelum ascendit, a cavillatore nostro, ἐπιπίπτος, homo longiore naso praeditus, & ἀνακαλυπτικός, recalvaster.* Haec in Paulum quidem cadere possunt, at vix ac ne vix quidem in CHRISTVM. Sed neque hic ingenium virum doctum destituit. Quod enim ad nasum attinet, NICEPHORVM observat tradidisse, & CHRISTVM & matrem eius Mariam iusto fuisse naso. p) Nec difficiliore labore calvum dici potuisse Christum, demonstrat. IRENAEVM ait scriptum reliquisse, *Christum seniore aetate, antequam pro nobis pateretur, attigisse. Ergo, ait, & recalvaster olim ex eiusmodi vetere historia, ut senior esse crederetur, pingi fingique poterat. Quid multis? Veteres, qui saeculo tertio vixerunt Christiani, CHRISTVM in*

p) §. VII. p. 583.

in tertium coelum ascendisse, naso fuisse aquilino, calvum denique crediderunt. Nam id scriptor quidam nescio quae memoriae videtur prodidisse.

§. XII.

Nimis forte longum foret, omnia, quae hanc argumentationem ingrediuntur, suis ponderare momentis: Et sunt quaedam praeterea in illis, quae ne refutationem quidem promerentur. Quae exempli causa de naso & senectute CHRISTI differit, nec speciem, nec gravitatem habent. Quis enim sapientis esse credat, ex Graculorum recentiorum de forma CHRISTI nugis, quas NICEPHORVS memoriae prodidit, colligere, quatenam antiquorum Christianorum de facie CHRISTI sententia fuerit? & hocine obsecro, argumentari est: IRENAEVS, ut melius refelleret Valentinianos, CHRISTO temere grandiorem aetatem attribuit. Igitur hoc alii ita esse non dubitarunt. Itaque CHRISTVM calvum pinxerunt. Igitur CHRISTVS recalvaster a Christianis saeculi tertii fuit habitus. Infanos haud dubie & mente capros nos putavit esse vir doctus, si eiusmodi argumentis nos capi posse censuit. Sed mittamus haec & brevius rem expediamus. Confectum erit omne negotium, si & hoc planum faciamus, nihil ex huius auctoris testimonio probari posse, & deinde quidnam de dicto hoc censendum sit, aperiemus. Ante omnia hoc pugno, & universos, qui rerum Christianarum non profus ignari sunt, ut iudicent testor, dictum hoc multo apius & melius in Paulum, quam Iesum Christum quadrare. Quae de tertio dicuntur coelo perspicue ex Pauli verbis hausta sunt II. Cor. XII. 2. nec usquam tertii coeli mentio fit alias in S. literis. Quae vero de forma illius, qui in tertium ascendisse coelum dicitur, hic traduntur, ea de CHRISTO a nullo veterum auctorum scripta sunt, illis aurem, quae de Pauli figura antiqui tradidere, omni ex parte consentanea

nea sunt. Docent id antiqui illius auctoris verba, qui acta Pauli & Theclae litteris consignavit. q) *Ἰδόντες δὲ τὸν ἄνδρα ἐρχόμενον, τὸν Παῦλον, μικρομεγέθη, ψιλὸν τὴν κεφαλὴν, ἀγυλὸν τοῖς κνήμασι, εὐκνημὸν, συνοφρὺν, ἐπιβήτων, χεῖματος πλῆρη.* Videntes igitur advententem Paulum, *statura brevi, calvastrum, cruribus curvis, sirusum, superciliis iunctis, naso aquilino, plenum gratia.* Nec quae de renovatione per aquam & liberatione ex inferis adiiciuntur, ab hac aliquem sententia dimovebunt. Quamvis enim proprie CHRISTO, Servatori nostro, coelestia haec tribuenda sint beneficia, neminem tamen praeterit, servis & ministris IESU CHRISTI, per quos illa munera Dominus imperit hominibus & applicat, quodammodo ea quoque adscribi. Is certe, qui infantem sacro fonte abluit, commode dici potest eum per aquam renovasse; & qui verbi divini virtute homines ex caecodaemonis potestate eripit, non male perhibetur eos in beatarum mentium vestigiis collocatos ex inferis adruisse, quoniam eo tanquam instrumento usus est Dominus ad ista perficienda, etiamsi nec renovationis doctor ille, nec salutis auctor & dator sit. Neque haec sine auctoritate aut invictis sacris litteris, sed illis praeexistentibus, dicuntur. *Pro CHRISTO enim, PAULVS ait, legationem ministri eius obeunt. Deus per illos exhortatur. 2. Cor. V, 20.* Et TIMOTHEVS eidem viro sancto & sibi & suis auditoribus salutem aeternam praestare dicitur, cuius tamen salutis princeps & largitor TIMOTHEVS non erat. *1. Tim. IV, 16.* Er, ut brevis sim: Quid planius, & accommodatius ad LVCIANI verba IACOBVS pronuntiatio? *c. V, 20. ὁ ἐπιστρέψας ἀμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδῆ ἀντὶ, qui peccatorem ex via perversa reducit. σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου, is animam ex morte liberat.* Nulla ergo Servatori nostro iniuria fit, quum ministris eius & legatis quodammodo adscribuntur, quae ipsius alioquin sunt beneficia, quum ipse per Spiritum S. ita loquutus sit.

S. XIII.

q) In IO. ERN. GRABII *Spicilegio antiquor. Patr. Tom. I. p. 95.*

§. XIII.

Propius iam congregiamur. Si his nulla virtus inest, quae tamen inest illis, quod omnes vident, maxima, neque sic tamen proficeret aliquid CRELLIVS. Contendo enim, non eum esse hunc obscurum nebulonem, cuius auctoritatis stare homo queat ratione praeditus. Convenit inter omnes, hunc qualiscumque demum fuerit, scriptorem exilis & pusilli fuisse ingenii, Sophistam rotundis quadrata miscentem, nullo rerum delectu, nulla eloquentia, nullo ordine insignem, servum paucis LVCIANI imitorem: Convenit quoque, eundem rerum Christianarum non fuisse peritissimum, quod ex multis Dialogi huius locis apertum est: Convenit denique, hominem istum id egisse, ut ridendam propinaret omnibus religionem Christianam, & insensio in fratres nostros fuisse animo. Huius numeri scriptori quantum, quae se, tribui potest? Qui rerum Christianarum exitium optabant olim, & fratres nostros vel voce, vel scriptis aggrediebantur, quis ignorat, multas de illis fabulas & mendacia, ut facilius triumpharent, in vulgus sparsisse, & doctrinam eorum plane pervertisse? Nonne multi extant Christianorum libelli, & plures olim extirere, quibus has calumnias retundunt & reprimunt? In horum ergo familia quum hic nebulo fuerit, quum consuko turpitudinem Christianae religionis demonstrare voluerit, quod nemo diffiteatur, isne est hic homo, ex quo, quid Christiani olim senserint & docuerint, discendum est? Si PAVLLO is tribuisset, quod tamen non fecit, quae soli CHRISTO fuissent tribuenda, nonne veri foret simile, aut studiose res plane diversas miscuisse nominis Christiani adversarium, ut haberet, quod irrideret & convitiis illuderet, aut quum mediocriter edoctus esset mysteria nostra, temere, quae se iungi debebant, composuisse. Ab hoc ergo auctore testimonium veritatis petere, aequè sanum est, ac CELSUM adire, ut ex eo quid fratres nostri senserint, audiamus.

G

§. XIV.

§. XIV.

Reliquum est, ut meam de hoc imitatoris LVCIANI loco sententiam proferam. In eam fere opinionem propeudo, nec CHRISTVM, nec PAVLVM his verbis hominem profanum designare voluisse. Concedunt omnes, diu post natum Servatorem hunc exaratum esse dialogum: Saeculo tertio adsignat illum cum MOYLIO CRELLIVS: Ad quartum etiam detrudit doctissimus GESNERVS. Manifestum deinde est, TRIEPHONEM, qui se dicit renovatum & regeneratum esse a nasone & calvastro, qui in tertium ascenderit coelum, de eo loqui magistro & doctore, a quo semetipsum fingit ad Christianam religionem adductum esse. TRIEPHO ergo ille si, quod CRELLIVS opinatur, saeculo tertio fuit, nec PAVLVM nec CHRISTVM his vocibus indicare potuit, sed doctorem quendam Christianam suam aetate viventem. Certe nulla umbra, nec vestigium in hoc extat dialogo, acsi autor ille hunc dialogum voluisset tempore CHRISTI aut PAVLLI videri habitum esse: contra perspicue ad res sui aevi digitum aliquoties invenit: quod argumento videtur esse, eum nec de PAVLLO, nec de CHRISTO, quorum tempora dudum praeterierant, cogitasse, sed antistitem quendam Christianam aetatis suae petere voluisse. Neque verba huic interpretationi repugnant. Galilaei omnes Christiani dicebantur, quod nemo ignorat. Naso aquilino & calvo capite multi tum esse potuerant inter doctores Christianos. Beneficia quae sepe huic Galilaeo debere TRIEPHO memorat, ab omnibus certa ratione doctoribus proficisci possunt. Denique illum in tertium coelum ascensum, nulla nos cogit ratio, ut proprie interpretemur. Quod enim doctissimus iam GESNERVS r) animadvertit, *ἀεγοβάτευον* ab ARISTOPHANE de SOCRATE, contemplationi rerum coelestium debito, adhibetur. Quare & hic ita sumi potest, ut verborum sensus sit: Incidi ego in Galilaeum quem-

---

r) In notis ad h. l.

quemdam, qui cogitatione & mente ita sese a terra extulerat, ut tertium coelum, quod olim PAVLLVM fecisse narrant Christiani, attigisse sibi videretur. Non ego cuiquam obtrudo hanc coniecturam: sentiat ut velit quilibet. Si quis vero eam spreverit, id tamen animadverti iubebo, ex observariis huius paullo ante diximus. Quod si enim de PAVLLO interpretandus est locus, neminem tum temporis rerum Christianarum minus peritum, neminem ineptiorem habuerunt eo ethnici, quippe qui PAVLLI aut, si CRELLIO fides, CHRISTI acratem ad sua revocat tempora, atque sese tertio saeculo a PAVLLO renovatum esse, stultissime perhibet. Magnum & egregium certe testem, quo in christianorum veterum sententiis cognoscendis magistro uti queas.

§. XV.

Restat unus NOVATIANI locus, ex quo probare vult CRELLIVS, veteres ARTEMONITAS idem, quod se & SOCINVM, de raptu CHRISTI sensisse: s) Locus hic est: t) *Descendit autem Dei verbum, quod ibi fuit: verbum inquam Dei & Deus per quem facta sunt omnia & sine quo factum est nihil. Non igitur homo inde sic de coelo venit, sed Dei sermo, id est Deus inde descendit.* Ex his verbis: non igitur homo inde sic de coelis venit, patere putat CRELLIVS, ARTEMONITAS non aliter ac SOCINVM existimasse, ipsum hominem (non Logon aliquem eo antiquiorem) in principio evangelii in coelis fuisse, atque inde in eodem principio postea sic venisse. Ego vero omnes homines rectae rationis compotes iudices esse volo, an ex eo, quod NOVATIANVS dicit, non hominem de coelo venisse, sed verbum, consequatur, ARTEMONITAS, quos refellit, statuisse, hominem CHRISTVM in coelum raptum & inde demissum esse. Hic mos est eorum, qui opinione quadam capti sunt, ut ubivis ea videant, quae nemo videre potest

G 2

est

s) Init. Evang. Iohan. Tom. I. cap. XX. p. 92.

t) Libro de Trinitate cap. XXIII. pag. 443. inter opera Tertulliani

est, nisi eodem animi morbo, quo illi, affectus sit. Quamquam quid his opus est? Senserint ita, ut **SOCINVS**, **ARTEMONITAE**: senserint ita **PHOTINIANI**, nam & hos in suis numerat **CRELLIVS**: senserint ita omnes, quotquot christianam civitatem olim turbarunt Haeretici: vel hinc enim nobis constare poterit, cum illi ita docuerint, qui a reliquis Christianis reiecti & repudiati sunt, nec antiquis Christianis Saec. II. & III, quod contendit tamen **CRELLIVS**, hanc opinionem placuisse, neque sacris eam litteris consentaneam esse.

§. XVI.

Vidimus igitur, quanto conatu nihil agat vir alioquin doctus, qui suum esse ducit obsoleta **SOCINI** commenta novis communire & instruere praesidiis. Nos, quibus meliora placent divino beneficio, disputationis huius hunc primum capere fructum decet, ut quam fragili & infirmo fundamento res eorum nitantur, intelligamus, qui nos quotidie spretae rationis postulant, & sese unos sapientiae & rationi nomen dedisse, reliquos umbrarum more vagari, vociferantur. Graciam igitur agamus Patri coelesti, cuius nitente benignitati debemus, quod ab eiusmodi erroribus nos adhuc tuti servamur, & meliora ex sacris litteris sapimus. Nec modo verbis gratias ipsi referamus, quas possumus, maximas, sed studiis etiam & vitae sanctimonia sanctissimo huic Numini, veritatis omnis fonti, magis magisque nos probemus, quo beneficiorum illorum, quos **CHRISTVS**, Deus carnem indutus, nobis promeruit, participes fiamus: Quid enim prodest pro veritate excubias agere, & divinitatem **IESV CHRISTI** contra hostium eius insultus praestemus, si operibus nostris tanto Servatore nos indignos praestemus, & quam voce scriptisque tuemur coelestem doctrinam, vita factisque, quantum in nobis est, deformemus?

FINIS.

ORNATISSIMO IUVENI
GODOFRED. HOLEISENIO

S. P. D.

PRAESES.

Bene de coelesti veritate, neque male de se ipsis promerentur, qui specimina ingenii & diligentiae suae in Academiis edituri, eorum studis obviam eunt, qui antiquos errores novis rationibus & artibus exornare ac communire cupiunt. Exhausta fere est errorum materia, omnesque prope copiae consumtae, quae veritati poterant opponi. Hinc, qui victas illi manus dare nolunt, non tam id hodie agunt, ut novi aliquid comminiscantur, quam ut vetera commenta novis firmamentis vallent atque roborent. At haec ipsa nisi studiosè diruantur, facile fit, ut rerum imperitis ipsa novitate placeant & obsoletis erroribus pulcritudinem, qua dudum carent, aliquam pariant. Quocirca qui divina dogmata sarta tecta volunt esse, eadem vigilare debent diligentia, ne pigmenta antiquorum errorum in animos introducantur, qua cavent, ne novi errores imprudens obsideant.

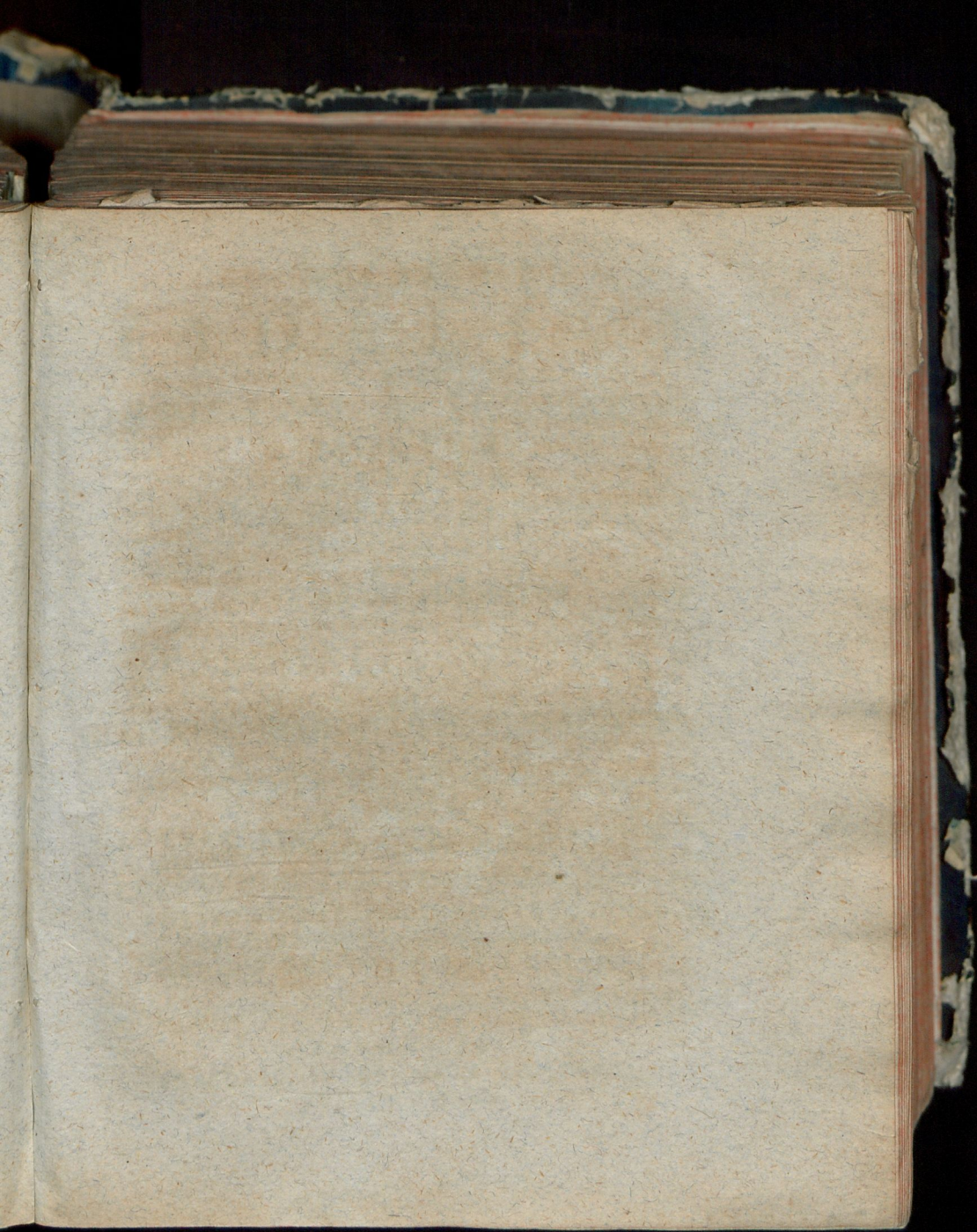
*Id Tu Tibi dictum esse putasti, Ornatissime HOHL-
EISENI. Itaque quum publico docere velles documen-
to, TE non male tempus in Ienensi & hac Academia
collocasse, virum aggressus es eruditum, cui prima inter
Socinianos ob ingenii & eruditionis copiam hodie defe-
runtur, exemploque demonstrasti luculento, quanta ille,
doctrina licet valeat, inopia sectae suae paupertatem &
dedecus tegat. In qua re si nonnullis acrius, atque ne-
cesse erat, versatus esse videberis, hos reputare decebit,
summam viri eruditi audaciam, insignem, quam inter
suos obtinuit, auctoritatem, libri denique ipsius famam,
postulasse fere, ut liberius eius ulcera tangerentur & con-
siliorum, quae inuit, novorum vanitas omnium ob oculos,
quam fieri posset, dilucide poneretur. Ego quidem, cui
multis iam modis ingenium, pietatem, morum castitatem
& diligentiam probasti, vel ex hac dissertatione TVA
auguror, fore, ut ecclesiae IESU CHRISTI, illi inpru-
mis, quae in patria TVA floret, salutaria praestes ali-
quando officia, ac divinitus nobis tradita dogmata ea
sanctitate, qua fas est, ad posteros propages, nec voce
modo, sed etiam re ipsa & factis dignitatem eorum tu-
earis. Quod ut fiat, illique studia TVA foveant, qui
rem curant civitatis Christianae, Deum numquam ro-
gare desinam. Vale neque Tui studiosissimum ama.*

Dabam in Acad. Iulia d. III. Maii

MDCXXIX.

00 A 6359

ULB Halle
002 916 746

3

VD 18

WCH

Retro ✓

DE
RAPTV CHRISTI
IN COELVM

QVEM
SOCINIANI FINGVNT

CONTRA
SAMVELEM CRELLIVM

PRAESIDE

IO. LAVRENTIO MOSHEMIO,
SERENISS. DVCIS BRVNSVIC. A CONSILII
RERV SANCTIORVM

ABBATE COENOBIORVM VALLIS S. MARIAE ET
LAPIDIS S. MICHAELIS,

SCHOLARVM PER DVCAT. BRVNSV. EPHORO GENERALI,
THEOL. D. ET PROF. PVBL. ORD.

AD D. *MII A. R. S. cl^o Is cc XXIX.*

PVBlice DISPVTABIT

AVCTOR

GODOFREDVS HOLEISENIVS
AVGVSTANVS.

HELMAESTADII

TYPIS PAVLI DIETERICI SCHNORRII
ACAD. TYPOGR.